Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

ЕРА, 16 март № 31 (4356).
Мах 2 кеп.

СЕРДАЛО
(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕ, СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ, ВЦСПС-е

ПРЕДПРИЯТЕЙ, УЧРЕЖДЕНЕЙ, ОРГАНИЗАЦЕЙ БОЛХЛОЙИ ГIУЛАКХЕРА НАХИ САЛОIАШ ШИ ДИ А ДОЛАШ ПХЕ ДИЙНАХЬА БОЛХ БЕЧА КIИРАГА БАХАРАХ

КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачаш а еш, болхлойи гIулакхерча наьхеи къахьегама хьалаш аттача дахар, цар квалификаци культурни боарами дIахо лакхбара йола торонаш шерьяр дукхьа а хIаьта иштта производство дикагIа вIаштIехьъяккхар, къахьегама овсарлеи общественни производства эффективности дIахо лакхъяр дукхьа а КПСС Центральни Комитето, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-а соцам баьб «Предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи салоIаш ши ди а долаш пхе дийнахьа болх беча кIирага бахара хьакьехьа».

Соцам тIа оттадаьд паччахьалкхен, кооперативни, общественни предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи ерригa а лаьрхIача кIирах хIанз йола балха ха а юташ, пхе дийнахьа болх беча кIирага боахилга (пхи ди балхеи шиъ салоIеи), цу кIирага уж боахилга керттерча даькъе Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дуза ди хьатIакхачалехьа чакхдаккха дезаш хилар теркал а деш.

СалоIаш ши ди а долаш пхе дийнахьа болх беча кIирага яхар производства маIанген балха хьалашкеи диллача аьттув хург боацаш йолча предприятей, учрежденей, организацей болхлоштеи гIулакхерча нахаи балха кIира хьалхагIа ше хиннача тайпара дут.

Соцам тIа оттаю цу кIирага боахилга, массаза а яхар мо, союзни республика (областашта екъаенна йоацача), автономни республика, края, области, города е болхлой поселка территоре тIарча ерригача предприятешка, учрежденешка, организацешка цхьан ханна чакх а доаккхаш, болхлойи гIулакхера нахи пхе дийнахьа болх беча кIирага бахара порядок.

СССР министерстващеи ведомстващеи, кооперативни а общественни а организацеи центральни органашца, профсоюзий республикански советашца цхьана паччахьалкхен, кооперативни, общественни предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи автономни республикашка, краяшка, областашка, йоккхича промышленни центрашка гIолла пхе дийнахьа болх беча кIирага бахара календарни планаш оттае а уж планаш царца эшаш йолча материалащеи бахьанащеи хьажийта СССР Министрий Совете дIачуяла а еза союзни республикай Министрий Советаша.

ЧIоагIъяьча календарни планашка хьежжа болхлойи гIулакхера нахи пхе дийнахьа болх беча кIирага боахилга чакхдоахаргда:

ерригсоюзнии союзно - республикански министерствайи ведомствайи мукъах йолча паччахьалкхен предприятешка, учрежденешка, организацешка — союзни республикай Министрий Советашца дагаьянначул е цар пурамах автономни республикай Министрий Советашца, къахьегамхой депутатий областной (краевой) Советий исполкомашца дагаьянначул тIехьагIа СССР министерствашеи ведомствашеи профсоюзий ЦК-ашеи цхьана яьча решенеех;

республикански моттигерчеи доалахь йолча паччахьалкхен предприятешка, учрежденешка, организацешка — союзни республикай Министрий Советий решенеех е цар пурамах йоагIаш йолча профсоюзни органашца цхьана, тIаьцаш йолча республикански министерствайи ведомствайи, автономни республикай Министрий Советий, къахьегамхой депутатий областной (краевой) Советий исполкомийи решенеех;

кооперативни общественни предприятешка, учрежденешка, организацешка — союзни республикай Министрий Советашца дага а яьнна кооперативнии общественнии организацей центральни органаша оттаеш йолча порядках.

СССР министерствайи ведомствайи, союзни республикай Министрий Советий аппарата болхлой пхе дийнахьа болх беча кIирага боахилга СССР Министрий Совета решенеех хургда; хIаьта союзни республикай республикански союзно - республикански министерствайи ведомствайи, автономни республикай Министрий Советий, къахьегамхой депутатий областной (краевой) Советий исполкомий аппарата болхлой — союзни республикай Министрий Советий решенеех.

КПСС ЦК-ас, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-о министерствашн ведомствашн, къахьегамхой депутатий областной (краевой) Советий исполкомаш, предприятей, учрежденей, организацей кулгалхой, йоагIаш йола профсоюзий комитеташи союзаши декхарийла яьй болхлой пхе дийнахьа болх беча кIирага бахале хьалхагIа оттаяь ерригa заданеш балха керда режим йолча хана кхоачашъелга IалашдергIолаш, къахьегами производствои дикагIа вIаштIехьъяккхара, болхлойи гIулакхерча наьхеи шераяча активо дакъа а лоацаш цIена кийчон болх чакхбаккха.

Предприятей, учрежденей, организацей кулгалхошта тIадиллад, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполкомашца дага а баьнна, профсоюзни организацешца цхьана, производства маIани болхлой коллективай хьашташи теркал а дь, сменаш дIайолаярац йистеяхаран пайданагIа йола ха оттае.

Промышленни предприятейи гIишлонийи болхлойи гIулакхера нахи шоаш пхе дийнахьа болх беча кIирага боахача хана СССР министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай Министрий Советаша Iалашде деза керттерча производственни фондех пайда эцара эффективность лакхъелга, белггала аьлча, къахьегама, материальни, кхыча ресурсаша торо хулийташ йолча моттигашка, балха сменаш совъяхара а хIаьта иштта халкъа эша предметаши продукце дефицитни тайпаши арахецаши кхаь сменах болх беши йолча предприятешка цахаддаш болх бергбола график юкъейоалаяра а мероприятеш оттаелгеи чакхйоахилгеи.

Болхлойи гIулакхера нахи пхе дийнахьа болх беча кIирага боахача хана союзни республикай Министрий Советаш, министерствашн ведомствашн, предприятей, учрежденей, организацей кулгалхой декхарийла ба предприятешта юкъера а хIаьта иштта предприятей снабженчески, сбытови, транспортни организацешцара а вIаштIехьдаьнна хинна производственнии кхыдола боахамеи бувзамаш дIахо тоаделга Iалашде, мухьаш кIиранна цхьан боарамагIа тIадувттаран Iодоассадаран мероприятеш оттаеи чакхъяхеи, цу хана машинаькъа вагонашка, долхача хиш тIарчеи фордийи кеманашка, автотранспортни средствашка планах йоагIачул совнагIа соцаяь лоаттаеш ха ца а йоаккхийташ.

Машинаькъа станцешка, порташка, пристанашка гIолла мухьаш дIакхухьийташи хьайилеши йолча предприятешеи организацешеи кIира юкъерча дерригача деношка де деза уж мухьаш дIахецилга, тIадоттилга, Iодоассаделга, дIакхухьилга, хьайиделга.

Союзни республикай Министрий Советаш, къахьегамхой депутатий областной (краевой) Советий исполкомаш, СССР культура Министерство, СССР Министрий Советера кинофикаце гIулакхашта йола Комитет, СССР Министрий Советера радиовещанеи телевиденеи гIулакхашта йола Комитет, СССР Министрий Советера кинайоазон гIулакхашта йола Комитет, СССР машиннаькъий Министерство, бувзама Министерство, СССР торговле Министерство, хIаьта иштта бахача наха гIулакхаш дарца ювзаенна предприятеш, учрежденеш, организацеш, кхы тайпа министерствашн ведомствашн декхарийла я салоIаш ши ди долча хьалашка болхлоштеи гIулакхерча нахаи деш дола культурно-бытовой гIулакхаш тоадара мероприятеш оттае а чакхъяха а, хIаьта иштта бахача наха гIулакхаш деш йолча предприятей, учрежденей, организацей (городал чухьарчеи арахьарчеи пассажирски транспорта, торговле, юкъарча кхачан, культураи искусстваи, коммунальни бытовойи гIулакхаш ду предприятеши организацеши, берийи медицински учреждениеши кхьараш) балха режима юкъе, болхлойи гIулакхерча наьхеи къахьегареи салаIареи кердача хьалашца нийсъ а деш, данза дарлдоаца хувцамаш делга Iалашде а.

«Предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи салоIаш ши ди а долаш пхе дийнахьа болх беча кIирага бахарах» бола соцам общеобразовательни школашта, лакхерчеи юкъерча специальни дешара заведенешта, профессионально-технически образоване системерча дешара заведенешта боагIаш бац.

СССР Министрий Совета къахьегамей алапейи дешашта йолча Паччахьалкхен Комитета тIадиллад предприятешка, учрежденешка, организацешка беча балха могаеш йола графикаш бутт ха дIалехьа отта а яь кепатеха арахецилга.

Соцам тIа оттадаьд, союзни республикай компартей ЦК-аша, парте обкомаша, крайкомаша, райкомаша, горкомаша болхлойи гIулакхера нахи пхе дийнахьа болх беча кIирага боахаш цуларца дувзаденна банза баргбоацаш бола организационнии политико-кхетамеи болх чакхбоаккхилга Iалашде дезаш.

КПСС ЦК-ас, СССР Министрий Совето, ВЦСПС-о СССР министерствашн ведомствашн, союзни республикай компартей ЦК-ашн Министрий Советаши декхарийла яьй йоагI-йоагIача профсоюзни органашца цхьана предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи тIаийнача соцамга хьежжа салоIаш ши ди а долаш пхе дийнахьа болх беча кIирага бахара мероприятеш чакхйоахача денна тIахьожам лоаттабе.

ПРЕДПРИЯТЕЙ, УЧРЕЖДЕНЕЙ, ОРГАНИЗАЦЕЙ БОЛХЛОЙИ ГIУЛАКХЕРА НАХИ САЛОIАШ ШИ ДИ А ДОЛАШ ПХЕ ДИЙНАХЬА БОЛХ БЕЧА КIИРАГА БАХАРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:**

1. Паччахьалкхен, кооперативни, общественни предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи кIиранна ерригa а лаьрхIача хIанз оттаяьр миссел балха ха а йолаш пхе дийнахьа болх беча кIирага боахилга (балха пхи дии шиъ салоIен) планах чакхдаккха.

Болхлойи гIулакхера нахи пхе дийнахьа болх беча кIирага боахилга керттерча даькъе Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дуза ди хьатIакхачалехьа чакхдаккха.

Производства маIанген балха хьалашкеи диллача салоIаш ши ди а долаш пхе дийнахьа болх беча кIирага бахар аьттув болаш доацача предприятей, учрежденей, организацей болхлоштеи гIулакхерча нахаи балха кIира хьалхагIа ше хиннача тайпара дита.

2. Ер Указ чIоагIдайта СССР Лакхехьарча Советага дIалулда.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель **Н. ПОДГОРНЫЙ.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

Москва, Кремль. 1967 ш. 14 март.

ОКТЯБРЬ 50-гIа ШУ

КЕРДАЧА ТОЛАМАШКА

Шаккха ца хиннача хьисапе хьинар айленна къахьегаш я укх шера Грозненски кондитерски фабрика коллектив. Хьалхарча шин бетта план 115,7 процент кхоачашъяьй. Планах лаьрхIачул совгIа арахийца продукци 24 эзар сома маьха я. Арахецача продукцега дIабола мах лохбарах шин бетта массехк эзар сом ахча кхоаьд. Укх бетта хьалхарча декада план тIехкхоачашъяьй. Къаьстта дика къахьег Климова Евдокияс кулгаллеча бригадо, машинисткаша Сагаева Антонинас, Гугиева Яхас, Исахова Надеждас, кхычар. Юкъера лаьрхIача царех хIаране сменах нормаш 125—130 процент кхоачашъю.

Б. МАГОМЕДОВ.

Къаьстта дика къахьегаш я пятилетка шоллагIча шера Грозненски механизированни хьунбоахама коллектив. ТIаийцача социалистически декхарех хьалхарча кварталах цо кийчъе эзаш яр 22 эзар сома маьха продукци. ЛаьрхIар кхоачашдир. ДIабахача шин бетта квартала план тIехкхоачашйир. Квартала планах лаьрхIачул совгIа арахийцар массехк бIаь сома маьха продукци.

Къаьстта дика къахьег Исанбаев Сарале, Харцоев Вахида, Даудов Гелане, Веденеев Лева, кхычар. Юкъера лаьрхIача царех хIаране сменах нормаш 130 — 135 процент кхоачашъю.

СУРТА ТIА: Л. Веденеев задани луш ва С. Исанбаева.

И. Плиева сурт.

Мишта кхоачашду юбилейни шерара декхараш?

ЯХЬЕ ЯЬННАЧА ШИН ФЕРМЕ

Юбилейни шера хьайбаш леладерашта эггара лоархIамера, хьалхара квартал чакхъяьаз ах бутт совгIа мара ха йисаяц. Хьожаргда вай Сийлахь-йоккхача Октябра 50 шу дузача шера хьайбай продукташ дукхагIа яхара социалистически яхье яьннача Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхоза хьайбаш лeладеча шин ферма коллективашта фу карагIдаьннад. КхоалагIча отделенера хьайбаш лeладерашца ер шу дIадолаленнача хьалхарча деношке а шерра къовсам боаржабир лакхара хьокхамаш дахара. Фермана кулгалдеча Арсанов Авалус кхетамца хIара доярка дIабовзийтаб, хIара дийнахьарча толамий дард хинна дIаэттача социалистически яхьа лоархIам. Шеча уголоке, доахан чудолча помещенешка хьалтеха йоахк доьркашта юкъе латтача яхьах хьэхиннар хьагойта графикаш.

Цул совгIа боккха теркам тIабохийт уккхаза хьайбаш лeладерий къахьегамцара материальни безам совбаккхара. Шеча уголоке пенах доалдача ведомосто хьагойт хIара доярка дийнахьа яьккха шура, цун дийнахьара алапи. Иштта хьайбашкара йоаккхача продукце учет а нийса лeлаю. Дика вIаштIехьъяьккхай агитаци.

Цу дерригача дикача гIулакхаша боккха пайда ду фермана. Денгара-денга совъювл ферме йоаккха шура. Хьалхара квартала план хIанзле кхоачашъяьй уккхаза. Планах паччахьалкхенга пхи бIаь центнер йохка езар, хIаьта яхлагIа март тIакхоачаш пхи центнер совгIа ехкай.

Дукха ба уккхаза квартальни план кхоачашъяра хьинаре дакъа лоацараш. Масала, шера план 1850 килограмм йолча дIабахача шин бетта хIара кхоабача Iаттагара 326 килограмм шура яьккхай райсовета депутаталла хержача доярка Гирихановна Бирланта. Иштта, овсарле къахьег квартальни планах хIара кхоабача Iаттагара 328 килограмм яккха езача 286 килограмм шура яьккхача доярка Осмаева Саас.

Керда Iодаьча Iаьсех цаI дIа ца къастийташ, дика кхеду Iаьсий районе хьалха латтача, «Къахьегама цIеча Байракха» орден лeлаеча Iаьсий лeладеча А. Арсановас. Дийнахьи буси планах 450 грамм тIакхета дезача 660 грамм дулх тIакхет цун Iаьсашта. КIираш теха цIена я Iаьсий чулатта клеткаш. ТIунал йоацаш екъен сийрдеи я телятник. Помещени цIенъеш хьалгIетта дом тIаухаргбоацаш тховнага хьалкхоачаш хи кисий техад.

Цу дерригача дикача гIулакхаша цхьана белгалдаккханза дарглац доакъара рацион къе хилар. Гучох совхоза кулгалхоша боагIача тайпара теркам тIабахийтабац соахка гурахьа хьайбашта мел эша доакъар Iалашдара. ХIанзчул тIехьагIа дукха чусоцадаь лоаттаде деза доахан, хIаьта юхейиса йол итт тонн, силос— 250 тонн, ча — 3—4 тонн мара яц. Цудухьа хIанззе а йоакхо е еза специалистий доахана шура лаьгIъергйоацаш доакъар Iалашдара.

Лакха ба хьайбай продукташ яхарга дIабода мах а. Планах цхьа центнер шура яккхарга баха безачул пхи сом гаргга ба.

Шура яккхаран из паччахьалкхенна дIаяларан шоашца яхье баьннарел дуккха тIехьабус цхьоалагIча отделене хьайбаш лeладераш. Хьалхарча квартале паччахьалкхенга ийс бIаь центнер шура дIаяла езаш яр ферма коллектив, хIаьта дIабахача шин беттен бархI дийнахьеи ерригa яьккхар 905 центнери паччахьалкхенна дIаеннар 774 центнери мара яц. ДIадахача шера цу хана дIаенначунца нийсйича IалаьмаIте кIезига я укх шера дIаеннар.

Цун керттера бахьан хIанзалца хьа доахан кIезига даккхари кхоачамболлаш доакъар ца хилари да. Ферме кхоабача доахах хIанз 136 етт бахканза ба.

ХIана аьлча дIабахача шин бетта хIара кхоабача Iаттагара шура яккхара план 88 процент мара кхоачашъяьяц.

Цу даькъе доккха зе даьд фермана шурий хьоанал лоха хиларо.

ХIанз совхоза кулгалхойи специалистийи декхар да цIенхаштта болх тоабара дерригa низаш оарцагIдаха.

Т. АРЧАКОВ, тха спецкор.

«Сунженски районе хьалхара «агрегаташ араяьхай «Ленина цIерагIчеи «Победа» «XX партсъезда» яхачеи колхозаша.

«XX партсъезда» колхоза кхашка самардийнахьа хьалхара ялх агрегат араяьлар.

Колхозе эггара хьалха ший агрегат араяьккхар Литвинова кулгалдеча № 3 йолча сомий баьцадаарий тракторни бригада механизатора Болотов Николая. Цун агрегато макха баккхарца цхьана культиваци а ю.

СУРТА ТIА: горох дIаюргйолча барайтта гектар йолча участка тIа макха баккхарца цхьана культиваци еш воалл тракторист Болотов Николай.

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ КОМИТЕТЕИ
СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

ЮКЪАРА КХАЧА КИЙЧБЕЛГА ДIАХО ДЕГIАДОАЛАДАРАИ ТОАДАРАИ ДЕ ДЕЗАРЕХ

КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои, юкъара кхача кийчбелга дIахо дегIадоаладараи тоадараи де дезарех долча дешага а хьежа, боагIаш бола Соцам тIаийцаб. Соцам тIа белгалдоаккх, юкъара кхача кийчбелга мехза дегIадоаладара партийни, советски, профсоюзни, боахама органашеи торгови организацешеи укх тIеххьарча шерашка дикка болх баь хилар. Столовешкара, кафешкара, ресторанашкара моттигаш дIадахача ворхI шера 80 процент дукхагIа хиннай, юкъара кхача кийчбеча предприятеша шозза хIана хенац аьнна дукхагIа арахец шоаш хьайоаккхаш йола продукци. Дикка дукхагIа холодильни, технологически, торгови оборудованеца кийчъяьй юкъарча кхачан предприятеш.

ХIаьта а, юкъарча кхачан боарам хIанз а тIехьабус бахача наха тIа-тIа дукхагIа вIалехарел. ХIанз а кхоачам хулаш яц столовеш, кафеш, ресторанаш. Геттара шортига дегIаух юкъара кхача юрташка. ДIадехарашка хьежжа яц бахача наха гIулакх дара культура. Юкъара кхача дIахо тоабара йолаш йолча торонех пайда эцац СССР торговле Министерства, Центросоюзо, СССР министерствашеи ведомствашеи, цхьайолча городийи районийи партийни, советски, профсоюзни, боахама органаша.

Укх пятилетках КПСС XXIII-ча съезда Директивашка хьежжа йоккхий мероприятеш чакхъяха езаш я юкъара кхача дIахо дегIабоалабара, цун товарооборот дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 45 процент лакхъяла езаш я, арахеца шоай производства продукци — 70 процент. Юкъарча кхачан лоархIам къаьстта лакхлу предприятей, учрежденей, организацей болхлойи гIулакхера нахи салоIаш ши ди а долаш долча пхе ден балха кIирага боахача хьалашка. Дика вIаштIехьа баьккхача юкъарча кхачо къахьегамхошка йиш хулийтаргъя шоай салаIар, дешар дикагIа нийсде, бераш кхелара уйла дукхагIа тIаяхийта, белггала новкъостал дергда цIагIарча хьалашка кхача кийчбеча халача къахьегамах кхалнах мукъабахарай общественни вахарера цар лоархIам лакхбарай.

Халкъа хьал-торо дIахо лакхъяра даькъе яьча КПСС XXIII-ча съезда решенешка хьежжа КПСС Центральни Комитетои ССР Союза Министрий Советои мехкара юкъара кхача дикка тоабара тIадерзалаь цхьадола гIулакхаш вIаштIехьдаьхад.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои союзни республикай компартей ЦК-аш, КПСС крайкомаш, обкомаш, горкомаш, райкомаш, союзни автономни республикай Министрий Советаш, къахьегамхой депутатий краевой, областной, городской, районни Советий исполкомаш, СССР торговле Министерство, Центросоюз, кхыйола министерствашн ведомствашн декхарийла яьй столовеш, кафеш, ресторанаш 1967—1970 шерашка дикка дукхагIа хулийтилга, кулинарни кондитерски изделеш а юкъе йолаш йола шоай производства продукци юкъарча кхачан предприятеша дукхагIа арахецилга, кийчбеча кхачан дикал тоаелга, бахача наха гIулакх дара культура лакхъелга Iалашде, дезаш хилар теркал а деш, юкъара кхача дIахо дегIабоалабергболеи тоабергболеи гIулакхаш чакхдаха.

Кхы кIезигагIа хила йиш йоацаш чIоагIъяьй юкъара кхача кийчбеча предприятешка укх пхе шера 3240 моттиг дукхагIа хилийтара задани.

Министерстваштеи ведомстваштеи, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий исполкомашта тIадиллад, юкъарча кхачан керда предприятеш хьалъеча хана ца доагIача гIулакха латтача торгови помещенешкеи, хIаьта иштта цу гIулакха мегаргйолча зданешкеи кафеши столовеши хьаеллара йолча торонех бизза пайда эцилга.

Союзни республикай Министрий Советаш, министерствашн ведомствашн декхарийла я промышленни предприятеш, административни зданеш, дешара заведенеш хьалъе проекташ увгIаечеи хьалъечеи хана гIирсаш хьалдара боарамашкеи бокъонашкеи хьежжа столовеши общественни кхачан кхыйола предприятеши хьалъелга а кийчъелга а теркалде.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои союзнии автономнии республикай Министрий Советаш, къахьегамхой депутатий краевой, областной, городской, районни Советий исполкомаш, СССР торговле Министерство, Центросоюз, кхыйола министерствашн ведомствашн декхарийла яьй:

городашкеи юрташкеи юкъарча кхачан керда предприятеш хьалъеча а кийчъеча а хана дика кийчъяь, специализированни дуккха кафеши закусочнеши йохкилга оттаде;

паркашка, бешамашка, скверашка, жилищни предприятешка, къахьегамхоша салоIача городашта гонахьарча зонашка, стадионашка, катокашка, лыжни базашка, хи тIарча станцешка, пляжашка массаза а сезонах а болх бу кафеш, ресторанаш, закусочнеш хьалъеи кийчъеи;

нах бахача районашка домовой кухнеши кулинаре тикаши дикка дукхагIа хилийта, обедаш кийчдара а хIаьта иштта ахфабрикаташ, кулинарни, хьоарах яь, кондитерски хIамаш кийчъяра а бахача нахагара заказаш хьайиделга вIаштIехьдаккха. Хьалаша йиш хулийташ йолча йоккхийча продовольственнии промтоварнии тикашка а бытовой гIулакхаш деча предприятешка а кафетереш хьаелла, ахфабрикаташи кулинарни изделеши дукхагIча продовольственни тикашка йохка;

предприятешкеи гIишлошъечеи юкъара кхача кийчбелга вIаштIехьдаккхара юкъера кхоачамбоацараш дIадахара де дезар де, шоашта карарча предприятей кулгалхой юкъара кхача кийчбелга вIаштIехьдаккхара хьалхара бехктокхам лакхбе, бийсанарча сменашка балха ухача болхлошта кхача кийчбелга вIаштIехьдаккха. Столовешка тайп-тайпара ахфабрикаташ, кулинарнии кондитерскии изделеш хьаелгеи шерра йохкилгеи вIаштIехьдаккха, дукха кхалнах балха болча промышленни предприятешка уж продукташ дукхагIа йохкара къаьстта уйла тIа а йохийташ.

Шахташкарча, рудникашкарча, тохкамаш деча геологически партешкарчеи экспедицешкарчеи, газопроводаш йохкача участкашкарча, хьу хьокхачарча, приискашкарча болхлошта бIайха кхача хилийтара кхы тIа а гIулакхаш чакхдаха деза СССР кIора промышленноста Министерства, СССР Iаьржача металлурге Министерства, СССР бесаш долча металлурге Министерства, СССР геологе Министерства, СССР мехкдаьтта доахача Министерства, СССР газови промышленноста Министерства, хьун, целлюлозно-каьхата, хьу чакхйоахача промышленноста Министерства, СССР торговле Министерства.

Союзнии автономнии республикай Министрий Советашта, къахьегамхой депутатий краевой, областной Советий исполкомашта, СССР юрта боахама Министерствана, Центросоюза тIадожадаьд:

совхозий ерригача центральни усадьбашкеи йоккхийча отделенешкеи 1967—1970 шерашка столовеш йохкар Iалашделга а хIаьта иштта бIайха кхача духхьал кхашкарча станашкеи даьгIенашкеи дIакхахьара гIулакх тоаделга а;

районни центрашка юкъара кхача дикка тоабергбола гIулакхаш вIаштIехьдоахилгеи чакхдоахилгеи, районни центрашкарча столовешкеи кафешкеи наха дукхагIа хоатташ йолча ассортиментах бола кхача кийчбергбола, чудахьа обедаши кулинарни изделеши дIахецаргйола, дешархошта обедаши завтракаши кийчдергдола гIулакх вIаштIехьдоаккхилга, сайрийнарча сахьаташка къахьегамхошеи кагирхошеи салоIаргдола а тайп-тайпара культурни мероприятеш вIашагIъехкаргйола а хьалаш хулийтилга;

городашкарча юкъарча кхачан хьалха латтача предприятей оагIонгахьара юртий моттигашкарча столовешта, кафешта, ресторанашта, наха гIулакх дикагIа дара опыт царна дIаялара, халача процессашта механизаци яра, кхача кийчбеш болча болхлошта повара говзал Iомаяра наькъаца новкъостал дара шерра болх боаржабелга;

юрта бахача наха хоатташ йола хьоарах яь хIамаш, цхьац-цхьацца йолаш хьаяь кагийча булкай хьисапера хIамаш, мела мерза хиш, морожни царна мел эш хилийтар дукхьа уж продукташ потребительски кооперации, моттигерча доалах йолча кхачан промышленноста предприятешка а хIаьта иштта столовешка, кафешка, ресторанашка а дукхагIа хьаелга;

колхозашта могадаьд шоай низашцеи шоай ахчан чотахи колхозашка а юртарча школашка а столовеш дукхагIа хьалъелга.

Союзни республикай Министрий Советашта, СССР торговле Министерствана, Центросоюза, СССР лакхерчеи юкъерча специальнии образоване Министерствана, СССР просвещене Министерствана, СССР Министрий Советерча профессионально - технически образоване гIулакхашта йолча Паччахьалкхен комитета, шоай доалахьа дешара заведенеш йолаш йолча кхы-

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

ЮКЪАРА КХАЧА КИЙЧБЕЛГА ДӀАХО ДЕГӀАДОАЛАДАРАИ ТОАДАРАИ ДЕ ДЕЗАРЕХ

(Йистедоалар. Доладур 1-ча оагӀотӀа).

ча министерстваштеи ведомстваштеи тӀадиллад:

дешара заведенешка студенташта, дешархошта, школьникашта кхача вӀаштӀехьбаккхара гӀулакх мишта латт хьожилга, керда столовеш хьаеллараи къаьнаръяраш шеръяраи, деша багӀача кагирхошта студенчески общежитешка деш дола гӀулакх тоадара де дезар делга;

школашкара столовеш хиланза дарлдоацача продовольственни товаращца ахфабрикаташца, кулинарни изделешца Ӏалашъяра специализированни столовеши комбинаташи сихагӀа яккаь йоахилга.

КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи Соцам тӀа отталаьд, совхозашкара дӀа мел ийккхача паччахьалкхен промышленни, гӀишлошъяра, транспортни, кхыйолча предприятешеи организацешеи:

шоай болхлой коллективашта гӀулакх деш йолча, III-ча категоререча юкъарча кхачан паччахьалкхени кооперативни предприятешта мах боацаш помещенеш (сердали йовхали а йолаш), дӀайхеи шийлеи хий, кхача кийчбеш йоагае хӀама, силовой электроэнерги телаш хилар, цунца дувзаденна дӀадолар производства издержкай е обращене, социально-культурни мероприятей фондеи чуӀеча цӀенойи чотах а хӀаьта планированеи экономически стимулированеи кердача система тӀа яханза йолча предприятешка — предприяте фонда средствай чотах а хулийташ;

капитальни гӀирсаш хьаллара хьахийнача ахчан чотах а хӀаьта иштта централизованни доацача наькъашка гӀолла еча финансироване чотах а мебель, торгови, технологически, холодильни, кхыйола оборудовани эцаш хилар, лакхе белгалъяьча юкъара кхача кийчбеча предприятешта мах боацаш из дӀалуш хилар, уж хӀамаш шоай балансаш тӀа лоаттаеш хилар;

цу предприятешта дӀаеннача помещенешта, оборудованена, мебела шоай чотах капитальни текущи ремонт еш хилар.

Соцам тӀа оттаду юкъара кхача кийчбеча предприятешта паччахьалкхен бюджета тӀа йолча совхозий, лакхерча дешара заведеней, профессионально - технически училищай, техникумий, школай, учреждеией оагӀонгахьара мах боацаш иштта дуккха кхы гӀулакхаш делга а.

Юкъара кхача кийчбеча предприятешта эшшача ассортиментах дола продовольственни товараш хьаштмелд хилийтара дана дарлдоацар де деза союзни автономни республикай Министрий Советаша, къахьегамхой депутатий областной, краевой, городской Советий исполкомаша СССР торговле Министерства, Центросоюзо.

СССР торговле Министерствана, Центросоюза, СССР кхыча министерстваштеи ведомстваштеи, моттигерча партийни, советски, профсоюзни организацешта тӀадожадаьд:

кхача абонентех дӀахецар, комплексни завтракаш, обедаш, ужинаш кийчдар, самообслуживани, пахаллаш технологически процесс йолча цехашка болх бечча моттигашка кхача тӀакхахьар, обедаш кийчдара хьалххагӀе а заказаш дӀайидар санна йола, потребителашта аьттув болаш йола гӀулакх дара формаш фабрично-заводской совхозниа столовешка а дешара заведеней столовешка а шерра юкъейоалаелга, хӀаьта иштта кхача хьаэцаш йоаккха ха лоацъе къахьегамхошка йиш хулийташ йола, гӀулакх делга эргадаьккха тоадара тӀаерзаяь кхы тайпа мероприятеш чакхйоахилга а Ӏалашдар;

ресторанаша гӀулакх дара культура дикка лакхъелга; столовеша, кафеша, закусочнеша, ресторанаша болх бу сахьаташ къахьегамхошта чӀоагӀагӀа аьттув хургболча тайпара увттаделга; дийнахьа столовеш йолча моттигашка бийсанна кафеши ресторанаш хургйолаш вӀаштӀехьдахара практика шеръелга; юкъара кхача кийчбеча предприятеша деш дола гӀулакхаш бахача нахага шерра дӀакхайкаделга Ӏалашдар.

Кхача чам болаш кийчбара, наха гӀулакх дара лакха культура вӀаштӀехьъяккхара даькъе общественни кхача кийчбеча предприятей хьалха латтача болхлой опыт дӀателар духьа партийни, советски, профсоюзни, торгови органашта могадаьд кхачеи кулинарни изделеши дикагӀа а хозагӀа а хьана кийчъю хьожаш столовой, кафей, ресторапий балхага хьажари поварий районни, городской, областной, краевой, республикански конкурсаш яри вӀаштӀехьа а даькха, конкурсашка котвъьнарашта Сийлахьа грамоташ, ахчан премеш, маьхера совгӀаташ телга, хьажарийи конкурсийи итогаш яр Советски торговле болхлочун денца нийс а деш. Потребителаша чӀоагӀа могадаь дола формеиии къамани шу-оаркхилг хьаладохареи арахецареи даькъера дикагӀболча товарий профессиональни гопзали инициативеи мачогга могаелга.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои союзни республикай Министрий Советаш, СССР торговле Министерство, Центросоюз, кхыйола министерствашеи ведомствашеи декхарийла яьй пайда хьа ца луш дӀаухийтар кӀезигдара, гӀонна долчеи хьаккарч кхоабачеи боахамий продукцех пайда биззагӀа эпара, эрий хьахула сом, комараш, моза дукхагӀа кийчдара, моттигерча Ӏамашка чкъарий доладареи лувцареи наькъаца столовешка, кафешка, закусочнешка кийчбеча къачанга дӀабола мах лохбергбола гӀулакхаш чакхдаха. Юкъара кхача кийчбеча организацешеи предприятешеи паччахьалкхен розничии маьхел лакхагӀа доацача маьхех юртбоахама продукташ децентрализованни наькъана ийелга шерагӀа доаржаде.

Производственни предприятешта могаду цар коллективашта гӀулакх деш йолча столовешка кийчбеча кхачанга бола мах чухнахьа баккхара социально-культурни мероприятей фондерча ахчан цхьан даькъах пайда эцилга.

Юкъара кхача кийчбу предприятеш ахфабрикаташца дикагӀа Ӏалашъяраи уж йоахилга шердараи СССР дулхеи шурийи промышленноста Министерствана, СССР чкъарий боахама Министерствана, СССР кхачан промышленноста Министерствана, СССР торговле Министерствана тӀадожадаьд ахфабрикаташ мах беча организацешца вӀаштӀехьбаьккхача, бахача наха дӀаехачоа кхоачамбергболча боарамеи ассортиментахи 1967—1970 шерашка дукхагӀа хьаелга.

Яйгачеи кхачани промышленноста машинашъяра министерствана, электронни промышленноста Министерствана, гӀишлошъяра, наькъий, коммунальни машинашъяра Министерствана тӀадиллад общественни кхача кийчбеча предприятешта машиниий оборудованеи керда тайпаш дуккха хьаделгеи хӀаьта иштта торгово-технологически а холодильни а оборудованена запасной оатхагӀаш арахецилгеи. Автомобильни промышленноста Министерствана а химически мехкдаьттаи машиностроене Министерствана а — ахфабрикаташ дӀакхахьа холодильни установкаш а чулатташ автомобилаш-рефрижератораш арахецар йолае а мах беча организацешта лоаттае а.

Юкъара кхача кийчбеча предприятешта СССР торговле Министерства заявкашка хьежжа болча боарамеи ассортиментахи ингале-фаянсови, сортовой, кхыйола пхьегӀаш хьаелга шера планашка оттале деза союзни республикай Министрий Советаша, СССР яйгача промышленноста Министерства, СССР гӀишлой материалий Министерства, СССР химически промышленноста Министерства, хӀаьта СССР Госплано планашка увттаде деза юкъара кхача кийчбеча предприятешта мебель хьежаелга.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои заланеш чӀоагӀъяьй кхача кийчбеча предприятешта лаьрхӀа 1967—1970 шерашка лакхерчеи юкъерча специальнии дешара заведенешка студенташи дешархойи дӀачуэцара а массови профессей болхлой кийчбара а. Юкъарча кхачан институт йилла лаьрхӀад г. Горьковe.

ВЦСПС-а тӀадиллад профсоюзий моттигерча комитетий оагӀонгахьара юкъарча кхачан предприятей балха лоаттабу тӀахьожам чӀоагӀбелга, общественни тӀахьожама комиссей уйла кийчбеш бола кхача дикагӀа хулга Ӏалашдара, диетически дарбан-профилактически кхача дикагӀа хилийтара, юкъарча кхачан предприятей продукци хьаярга дӀабода мах лохбара тӀаерзаелга.

Союзни республикай компартей ЦК-ашта, парте крайкомашта, обкомашта, горкомашта, райкомашта тӀадожадаьд юкъарча кхачан предприятей коллективашка бу партийно-политически болх чӀоагӀбелга, партийни организацей лоархӀам айбелга, столовей, кафей, ресторанин болхлой царна хьалхашка отталаь декхараш кхоачашдара, гӀулакх дара культура лакхъяра оарцагӀбоахача, къахьегамца коммунистически гӀулакхаш хургдолча, советски наха дӀалехараш кхоачашдара даим йоахо ергйолча уйланца беррига болхлой хьалхкхебеча парна новкъостал делга.

КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои лоархӀ, юкъара кхача кийчбелга дегӀадоаладелга торговлена доал деча органаша, министерствашеи ведомствашеи, парте, къахьегамхой депутатий моттигерча Советий республикански, краевой, областной, городской районни комитеташа, профсоюзни комсомольски организацеша къаьстта йоакхо еш дола гӀулакх а хинна дӀаотта дезаш хилар. Уж декхарийла я шоай деррига низаш мехка юкъара кхача овлангара денз тоабелга укх гаргарча шерашка вӀаштӀехьдаккхар духьа деррига низаш тӀадахийта. Йоккхача событена — Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара накъаяха кийчлуш, юкъарча кхачан болхлошта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаеза партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешеи, торговле органашеи товарооборота а продукци арахецара а оттаяь планаш кхоачашъяр духьа, бахача наха ду гӀулакх мамогга тоадар духьа.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

САГА ДУККХА ДЕННАД

ПАРТЕ райкома бюро заседани яр... Шийга деча хаттараша сих ца луш жоп телаш ва зӀамига саг. Дукха хаттараш ду цунга. КПСС члений кандидаталла хьаэцара дош къоастадеш да. Холуш да Магомадов ТӀахӀира Гелани сатийна воацилга. Хаттараш лоацца да, парте Уставах а биографех а вахара кхетамах, кхы дуккха а. Цунга деча хаттарашка ладувгӀаш дагаехар сона къоначa ленинградски поэта «Сага дукха деннад» яхача стихотворене тӀара е мугӀараш: «Бера ха цаӀ мара яц вай, кхелета ха а цаӀ мара яц вай!

«Сага дукха деннад». Дагадехар сона: фу деннад Геланена, укх безамерча лоаман зӀамигача сага.

...Ший да-нана дагабагӀац Геланена. Деррига царех цунна дагадоагӀар да шоай дезал боккха хиннилга: вежарий а йижарий а бар. ХӀаьта уж бисанзар. Гаргара нах боацаш ца йовзача юрта висар кӀаьнк. ТӀом латтар, берригаш фронта духьа болх беш бар. Хала бахар нах. Бакъда, маькха дакъа декъаш бар. ЗӀамига Гелани а висацар из ца кхоачаш. Бакъда нахаца хьаувш вацар из: массанех къехкаш, фусамах... Бакъда, саг Ӏелац цхьаь, нах боацаш, общества юстара ваьнна. Из кхетадир Гелане а. Нах болча вахар. Цо ловш болча бала дакъа шоашта тӀаийцар наха...

...Хьалха ера бӀаьсти. Ший йӀовхал йизза дӀалора малхо. Бакъда, цхьайолча моттигашка хӀанз а уллар лоа. Ди хоза денадар. Бургацах ловза дахар когаш берзана дола бераш. ХӀаьта царех цхьаннена а хацар цу ловзарах «эрсий лапта» оалилга. Казахий бераштa хетар, шоай даьша из дика ловзар даьккхача санна, нохчий бераштa хетар кхыча тайпара. Из иштта дале а массанена дезаш ловзар дар из: безаме, сага дегӀ тохадолийташ. Пахашках яь бургац лакха урагӀа ухийташ ловзаш доахкача бераштa юстара вувлар Гелани. Ловзар ца дезилга дацар из: дагалаттараш кхыча тайпара дар. Даа хӀама, бийса яккха моттиг лаха езар.

Цкъа Гелани вера моттигерча юххьанцарча школа хьехархочун коа. Цунна нийсъелар итт шу даьзна хьехархочун йиӀиг. Из бӀаргаейча юха верза безам хилар цун. Гелани юха соцавир цо. «Фу деза, хьона кӀаьнк?». Мора дац? — хаьттар ниӀ хьа а йийла Гелане. Тамарас цогӀа техар:

— Мама цхьа кӀаьнк венав вайцига...

— Фу деза цунна?

— Со-м кхетац цо яхачох.

ЦӀагӀара араьннача нанна бӀаргавайра когаш берзана, шерра бӀаргаш хьадийла латта кӀаьнк. Дог тоходелар кхалсага. Из бо долга хайра цунна. Из чу а вийха даа хӀама делар. — «Фий хьа цӀи? — Гелани. «Геннадий яхилга да-кх из». ХӀама дна ваьнначул тӀехьагӀа ше тӀоаргапа тӀа Ӏовужавича деннеи бийсаннеи наб йир цо.

— Мама, вай долча дилла вахаргва из?—Тхьайса уллача кӀаьнка бӀара а хьежаш, наьнага хаьттар йиӀо. «Хьона мишта хет? ДикагӀа хетий хьона, хьай вошалг хилча, — йоахар нанас. Нанас из дика ва алар чӀоагӀа дезар Тамарена «Дика ва, дика ва, — аьнна корта тесcар Александра Николаевнас. ТӀаккха кӀезиг-дукха уйланга а яха, доккха са а даьккха аьлар: — Тома, хӀанз деррига, райх тийша хургда».

Актюбински области Ново-Украинка яхача юрта юххьанцарча школа заведующи яр Александра Николаевна. Ше цхьаь йоӀ кхоабаш яр из. Цу дийнахьа дена Корчагинай дезала член хилар Гелани. Де дезаш дукха хулар цӀагӀа. Бераш шоайла чӀоагӀа доттагӀал долаш хиларо наьна дог гӀоздоаккхар! Дукха ха ялалехьа Геланех ший воӀ вир Александра Николаевнас.

...Шераш дӀаухар. Бераш дешаш дар. Книжкашца безам болаш йола Александра Николаевна бийса яххалца бераштa книжкаш дешаш, царна фаьлгаш дувцаш ягӀар. Гелане кхо шу йоккхагӀа яр Тамара, семилетка чакхъяьккхачул тӀехьагӀа, из деша яхар педагогически училище. Ший нана санна хьехархо хила безам бар цун. Ший йиша дагайоалаш сагот дора Гелане. Сай нана а йиша а санна, хьехархо хургва со яхаш дагалаттар Геланена.

ВорхӀ километр гаьна яр школа. Укхаза Ӏа дукха лоа долаш, шийла хул. ХӀаьта мух хьекха болабелча кӀирал совгӀа хьекх из. Бакъда мигах а дерзах а кхерайар зӀамига Гелани. ТӀехкарашка кхоачаш кӀоарга лоа хилча а, чӀоагӀа хьекхаш мух хилча а, дӀа-хьа ваха йиш йоацаш хилча а, ший цхьа урок юкъах ца йолийташ ухар из.

Бакъда, хьийга къа зехьа довизар. Похвальни грамота а луш ворхӀ класс яьккхар цо. ДӀахо вахара никъ харжа цунна а аргӀа тӀаера. Е дӀахо школе деша. ХӀаьта мича! Эггара юкъера юкъера школа 45 километр гаьна ма йий. Е педучилище деша ваха? Нанна ловра ший воӀ юкъера школа а яьккха институте вахар.

— А, мама. — аьлар Гелане, — колхозе болх бе гӀоргва со. Дешарца ший чӀоагӀа безам бале а Гелане кхетадора, мел хала хургда цхьаь юсача ший нанна. ХӀаьта ше аьннар чакх а даьккхар цо.

...Эггара хьалхара мугӀа. ЧӀоагӀа дог тоходенна хьеж Гелани макха баьккхача мугӀарга. Шийх геттара чӀоагӀа доккхал дора зӀамигача саго: прицепа тӀа вагӀа бокъо елар цунна. Из эггара хьалха ше аьха лаьттан мугӀа цӀаккха бицлац Геланена. ЧӀоагӀа дог гӀоздаьнна ва из... Эггара хьалха Гелане безам бацар ший кулгаш тӀара мазут дӀадаккха а, хӀана аьлча цунна чӀоагӀа хоза хетар из. Шийх оалаш хилча «Э, воша, хьо чӀоагӀа болхло волчох тара ва, кулгаш бӀехдалар кхерац хьо».

Доккха цӀей хулар Гелане трактора руль бе йолла шийча бокъо елча. Шийга аьннар дика деш вола, массе ха гӀерта зӀамига саг чӀоагӀа везар бригада коллективана, собранешка из вувцар дика ва яхаш.

Цкъа колхоза комсомольски организаце секретара Балыкбаев Тулеген йол хьокхача вера. Дукха кагий нах бар бригаде болх беш. Шоай каникулех школа дешархой баьхкабар колхоза новкъостал де. Бригадираца Наливайко Мефодий Кондратьевичапа бригада гӀулакхех дувцаш Тулегена хаьттар кагийча нахах мала хьавца мегаргвар комсомоле. Мефоди Кондратьевича Гелани Магомадов могавир. Цул дикагӀа кандидатура яц, — аьлар цо. Гена хьайийцар комсомоле.

Шу даьлча из хержар комитета чл ёналла. ХӀаьта кхы ши шу даьлча комсомольски организаце секретарь. Де деза гӀулакхаш дукха дар. Бакъда, комсомольски вожак кӀаьдлуш вацар. Нана чӀоагӀа раьза яр ший виӀийна, пун толамашта. Бакъда, даим дагадоаллар цунна ший воӀо дӀахо деша дезалга. — Са воӀ, Актюбинске деша хьо вахар ловра сона, аз-м цхьа хӀама дергдар. — А— мама, деша-м цӀаккха тӀехьа дац, хьо цхьаь мишта ютаргъя аз. Кастта Тома дийша яьлча, тӀаккха хьожаргда вай дӀахо фу дергда.

— Аз ма яхий хьога деша гӀо. Бакъда, хала хургда сона шо, са бераш уллув доацаш», — аьнна воӀа керта кулг хьекхар нанас. Цкъа, Корчагинар болча вера колхоза партийни организаце секретарь Селиванов Петр Наумович.

«Правленера воагӀаш шо фу деш да-хьогӀ, аьнна цӀен-нанас чай оттаде мег сона аьнна шо долча воагӀаш вакх со аьнна, аьлар цо шийна духьала араьннача цӀен-наьнага.

— Ай, даьра оттадергда, дукха ха я хьо тхо долча ца воагӀа, тхо диц деннад хьона. Петр Наумович. Хьаша чувоалавир Александра Николаевнас. Дукха ха ялалехьа наӀарах хӀама техар. Шавера Гелани. Петр Наумовича пӀелг оагабир. — Правлене заседани йистеяьнна дукха ха малийй, хьо фу деш лел.

— Со-м кагийча нахаца хиннавар, комсомольски воскресниках лаьца... ше яхачох из тешаргволаш волавелар Гелани. «ХӀама дац, хӀама дац»,— аьнна чаьх боккха къургбаь Александра Николаевнайна бӀара хьежа, — еррига колхоз гулъяь саг йоалаергъя вай хьона.

— Петр Наумович, дийшача дикагӀдар-кх — маьлхара дахача наьна бӀаргаша бехар хьехам. Городе баха бахара уйла еш яр Александра Николаевна. — «Шо доацаш, сагота хургъя я сона. Гелани а дика комсомольски вожак ма варий. Бакъда, деша деза, — аьлар партийни организаце секретара.

Дешар чакхдаьккхачул тӀехьагӀа Тамара хьожайир кхыча районе, хӀаьта дукха ха ялалехьа ВЛКСМ райкома секретаралла хержар из. Йоккха йоацача Алгу яхача городоке баха бахар Корчагинар. Химкомбинате болх бе вахар Гелани, тӀаккха сайрийнарча школе деша эттар. ТӀехдика производственник хиларах Гелани хержар областной комсомольски конференце делегаталла. Делегатий безам тӀабодаш дукха дӀайха дешаш доладир цо конференце трибуна тӀара ше къамаьл деш. Нагахьа санна ха дика пайда эцаш дӀахьой, из тоъаргъя болх бе а деша а общественни декхараш кхоачашде а, — йоахар къенача делегато.

1960 шера Гелане толаме чакхъяьккхар сайрийнара школа — десятилетка. Педагогически институте документаш дӀаделар. Конкурсах чакхваланзар.

Нохч - ГӀалгӀай автономи юхаметтаоттаяьча хана ший гаргара нах кӀезигагӀа бӀаргагора Геланена. ЧӀоагӀа дагайоаллар цунна ше ваь еза моттиг. Из ца эувш йисанзар Александра Николаевна а.

— Са воӀ, — аьлар цо, — сона гу мел чӀоагӀа сагот ду Ӏа хье ваь моттигаш дагайоахкаш. Из лечкъа ма де сох. Сона даим сай воӀ хийттав хьох, хӀаьта иштта хургва. Хье ваьча ваха веза... — А, фу ях Ӏа, мама, со гӀоргвац, аз ютаргьяц хьо цхьаь. —Са бераш, шун ткъамаш хьахиннад, хӀаьта уж луш ма дий гӀатта. Шуга дилла хьежаш хургъя со. — йоахар нанас.

Цу шера гурахьа ший Дай-мехка кхаьчар Гелани. Института подготовительни курсашка деша а вахар. ХӀаьта цхьа шу даьлча цо Урус - Мартанера Алга яхача казахстански городоке яздир ер дешаш:

«Дукха еза са нана. Се а тешац со педагогически института студент се хилар. ЧӀоагӀа дагадоахк сона шо. Каникулаш йолча хана цӀа воагӀаргва со».

Шераш дӀадахар. Программала цхьа шу хьалха институт чакхъяьккхар Гелане. Цунна дагадаьллар кхоачашхилар.

Гелани Тагирович педагог хиларал совгӀа, воспитатель а ва. Сийлахьвоккхача писатела Толстоя яьхад: «Нагахьа санна хьехархо гӀулакхаца а дешархошца а безам болаш хуле, из ва — эггара толашагӀа вола хьехархо». Цу хьакъехьа Гелани Тагирович толашагӀа вола хьехархо ва. Гелани историк ва. Истори чӀоагӀа дезаш а ва.

...Тахан парте райкома бюро хьалхашка латт Магомадов Гелани. Хаттараш дукха да. Тайп-тайпара, лоацца а дӀаьха а. Царех цаӀ иштта да: «Корчагина Александра Николаевнаца хӀанз миштай хьа отношенеш?

— ВиӀийи наьнеи санна я,—йоах Гелане дог тохаденна.

Из ва пропагандист, лекторатеист, месткома председатель. «ХӀаьта мишта кхоачашду цо уж декхараш», — йоах парте райкома хьалхарча секретара нов. Габисова.

— ТӀехдика пропагандист из хиларах республикански Сийлен Доска тӀа ваьккхав из. Дика лектор-атеист из хиларах цунах яздаьд «Агитатора блокнота тӀа». Партена веза саг ва из, — аьлар цо дӀахо, аз предложени йоалаю из парте хьаэца — духьал саг вац?

С. БЕРДУКАЕВ.

«Грозпромстрой» треста СМУ-4 чуйоагӀача № 4 йолча гӀишлон участкера бригадаш социалистически яхье яьннай юбилейни шу толамца чакхдаккхара. Царна юкъе хьалха латташ я нов. Сорокина кулгалду каменщикий бригада. Город Грозне цо хӀанз хьалдотташ да 94 квартира хула цӀа. Къаьстта дика къахьег цига каменщикаша Овчарова, Джабраиловас, Мартыненкос, Глиняновa, кхычар.

СУРТА ТӀА: болх беш ба каменщикаш Джабраилова Зинаи Овчаров Петри.

И. Плиева сурт.

ТХА КХАЛНАХ

Ер шу белгалдаьннад дерригача советски халкъа Советски Ӏаьдала 50 шу дузача денна сийленца накъадахара кийчо еш хиларца.

Сийлахьча Октябра 50 шу дузача денна кийчо еш тха района къахьегамхоша шерра социалистически яхь йоаржаьй КПСС XXIII съезда решенеш кхоачашъяра. Укх деношка района кхалнах къаьстта хьинаре къахьегаш ба. Цар толамаш доах совхозий кхашка, фермашка, промышленни предприятешка. Доккхий къахьегама толамаш карагӀдаьннад «Электроинструмента» завода сборочни цеха мастера Даскиева Марема. Цо кулгалдеча участкана чуйоагӀа ши бригада —. сборщикайи обмотчицайи. Ер шоллагӀа шу да сборщикай бригадо коммунистически къахьегама сийлен цӀи лелаю. Доккхий производственни хьокхамаш доах обмотчицашайижараша Лейласи Лемкаси СаралиевгӀар. Шоай денна нормаш 150 — 200 процент кхоачашъю сборщица Яндиева Дугархана. КПСС член Яшина Н. В. керте латтача бригадо даим тӀехкхоачашъю бетта заданеш.

Наьсарен мельзавода коллективо шерра социалистически яхь йоаржаяь, дика къахьегама толамаш даьхад. Уж дахар бахьанех цаӀ да завода кхалнаха хьинаре къахьегар. Даим шоай декхараш тӀехкхоачашду гӀишлошъераша А. Аушевас, Х. Алиевас, Х. Нальгиевас.

Кердача къахьегама толамашца Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дузача денна накъабаха гӀерт тха района кхашкеи фермашкеи къахьегаш бола кхалнах а.

Малав районе а республике а «Назрановский» совхоза доярка Социалистически Къахьегама Турпал Барахоева Лемка ца йовзаш. Ший йоккха опыт дӀалуш дукха дояркаш кхебаьб Лемкас. Царех ба производстве хьалха латта дояркаш Сагова Дунай, Чегиева Лида, Евлоева Дебихан, Барахоева Рукъет, Шовхалова Золовбан.

Района хьайбаш лелалераша хьинаре къахьег дукха езача Даьхенна мамогга дукхагӀа хьайбай продукташ йохкара. Из лерхӀар кхоачашдеча ший хьинар а низ а ца кходеш хьаьнала къахьегаш я «Экажевский» совхоза Ӏаьсий лелалу Хамхоева Лемка. Цо гӀулакх деча Ӏаьсашта деннеи бийсаннеи 550 грамм дулх тӀаккхет. ХӀаьта цу совхозерча Ведзижева Хале гӀулакх деча Ӏаьсашта тӀаккхетт 530 грамм дулх.

Боккха болх бу района кхалнаха дарбан учрежденешка, бераштa кхетам луча. Ер кхоалагӀа шу да Долтмурзиева Сулейма Зина районни больница родильни отделене кулгалхо йола. Цун яр бехктоккхаме участок я. Безаме, эхьи эздели долаш йола кхалсаг даим гӀерт массанена лерттӀа гӀулакх де. Зина я кхалнаьха районни совета член.

Керда саг хьалкхевар из да эггара лоархӀамера декхар. Из лоархӀаме декхар кхоачашдеш дика къахьег района хьехархоша. Таханарча хано дӀаделахача бесса уж даим гӀерт дешаракхетама процесс эргаяккха. ДоагӀаш сийлу хьехархочун Антонина Ивановнай Барановай. Йоккха опыт йолча хьехархочо хьинаре дакъа лоац общественно-политически вахаре. Иштта безаме а чулоацам кӀоарга болаш а я литературен эрсий мотти хьехача Тамбиевай Махьмада Лейлай урокаш. «За трудовую доблесть» яха медаль еннай цунна. Района кхалнаха хьинаре дакъа лоац общественно-политически вахаре. Экажкъонгий Юртарча кхалнаьха совета председатела Чулочкинай Екатеринай цӀи безамца йоаккх юрта бахараша: «Тха Катя». Шоай вахаре нийслу дикалар а вондар а Екатеринайга дувц кхалнаха. Из бӀаргаго йиш я ферме, медпункте, тика чу, библиотеке. «Сай дезал болаш яц со, тӀом сецачул тӀехьагӀа цхьаь йисар со, хӀаьта деррига са вахар — нах ба. Са — вахара керттердар — наха дикалар дар да» — йоах Чулочкина Екатеринас.

Екатерина Чулочкина санна бола кхалнах дукха ба тха районе. Царна карагӀдувлача дикача гӀулакхаша хоалу вахар.

М. ПУГОЕВА,
КПСС Наьсарен райкома кхалнаха юкъе болх беча отдела заведующи.

ХЬАЛХА ЛАТТАРАШТА ЮКЪЕ

Планал совгӀа дукха продукци арахийцай шин бетта «Электроприбор» завода коллективо. ТӀехкхоачашъяьр январь бетта задани, иштта 101,9 процент кхоачашъяьй еррига продукци арахецара февраль бетта план а. 102,2 процент кхоачашъяьй товарни продукци арахецара задали. Лохденнад продукцега дӀадолар. Пиъ процент тӀехкхоачашъяьй март бетта хьалхарча декада задани а. Октябра сийна яьржача социалистически яхье хьалха латт Прокопова кулгалдеча № 4 йолча цеха къахьегамхой.

М. ЗАКИЕВА.

ГӀИШЛОШЪЯРА БОЛХ ТОАБЕ БЕЗА

Юбилейни шера вай республикерча гӀишлошъераштa хьалхашка доккхийи лоархӀамеи декхараш латт. Капитальни гӀишлош хьалъеча хьахийнача средствай боарам дӀалахача шера пайда ийначул лакхагӀа хургба. Советски Ӏаьдала 50 шу дузача денга кхачалехьа дуккхача наха чуӀе цӀенош, школаш, деша даха ха йоадача берий учрежденеш, иштта промышленни юртбоахамеи объекташ хьалъе социалистически декхараш тӀаийцад гӀишлошъераша.

ДӀабахача шин бетта подрядни гӀишлон-монтажни организацеша шоай низаца кхоачашдаьча гӀишлон балхий боарам дӀалахача шера цу юкъах хиннач ул 15 процент лакхбаьб. Кхоачашдаьча гӀишлон балхий боарам лакхагӀа ба укх коллективай: «Грозпромстрой» треста — 18 процент, «Чечингсельстрой» треста — 18 процент. «Грознефтехимремстрой» треста — 51 процент. «Кавэлектромонтаж» треста монтажни управлене — 25 процент.

Цар даьха толамаш лакха дале а, вай республика еррига хьанийцача шин бетта гӀишлон-монтажни балхий план 87 процент мара кхоачашъяьяц. Къаьстта лоха къахьегама хьокхамаш даьхад «Грознефтехимзаводы» объединене объекташ хьалъеча. Шин бетта план 59 процент мара кхоачашъяьяц цига, хӀаьта «Грознефть» объединене объекташ хьалъечара шин бетта план 55 процент мара кхоачашъяьяц. Нохч-ГӀалгӀай АССР-а юртбоахама Министерстве объекташ хьалъяра план 52 процент мара кхоачашъяьяц. План кхоачашъяьяц наха чуӀе цӀеной хьалдеча, деша даха ха йоадача берий учрежденеш хьалъеча.

«Чечингсельстрой» треста (треста управляющи А. И. Линей) чуйоагӀача СМУ-2 (начальник нов. А. Н. Нахаев) ший ханнахьа хьалъяь ца йоаккхаш йитар город Гудермесера больница. Город Грознера промышленни канализации каталитически реформинга установкеи хьалъеча а дукха кхоачамбоацараш нийслу. Иштта дукха кхоачамбоацараш да Наьсарен-Вокзалера трикотажни фабрика хьалъеча а.

Дуккхача гӀишлошъеча организацешка кӀезига пайда эц чурча резервех — балха юкъекхахьац Ӏилманларда тӀа къахьегам вӀаштӀехьбоаккхилга, къахьегамах алапи телара прогрессивни методаш, кердагӀа йолча технологех пайда эцац. Хьалдеча гӀирсий дикал лакхъяра деш дола балхаш чӀоагӀа лелара лел.

ГӀишлошъерийи заказчикийи организацей проектни Ӏалашони организацей кулгалхой, партийни, профсоюзни, комсомольски организацеш, болхлойи специалисташи декхарийла ба пайда эцанза болча резервех бизза пайда эца, объекташкара болх тоабе, хьалхарча квартале тӀаийца социалистически декхараши паччахьалкхен плани кхоачашъяра пайда эцанза йолча резервех пайда эцара коллективаш оарцагӀъяха. Еррига объекташ ший ханнахьа хьалъяь яха еза.

Укх лохехьа цӀераш яьхай 1967-ча шера хьалхарча шин бетта. дӀалахача шера цу юкъах кхоачашдаьча гӀишлон балхаща нийсдича, эггара тӀехьаюсача предприятей.

Организацеш	Начальник	Парторганизаце секретарь	План кхоачашъяра проц.: 1967 шера шин бетта план	План кхоачашъяра проц.: 1967 ш. шин бетта план 1966 ш. шин беттаца нийсйича
«Грозхимнефтестрой» треста СМУ-7	Е. Т. ЛАГУНОВ	В. С. СОЛНЫШКИН	75	—
«Грозпромстрой» треста» СМУ-5	Х. К. АСАТУРОВ	Т. А. АНДРИАНОВА	73	77
«Грозпромстрой» треста СМУ-8	А. П. ИРИЗЕЛЯН	А. А. ГАЙВАНСКИЙ	91	86
«Чечингсельстрой» треста № 223 дӀа-юха уха механизировании колонна	П. П. ЕЛИСЕЕВ	Н. Н. УШАКОВ	66	98
«Чечингушводстрой» гӀишлон управлене СМУ-3	А. В. ТУЖИКОВ	П. Н. ДЕДЮКАН	69	70
ТӀо-наькъаш хьалдареи царна ремонт яреи йола Нохч-ГӀалгӀайчеи управлене чуйоагӀа наькъаш дара управлени	Г. Д. АЛЬТЕМИРОВ	В. А. МАРГАСЮК	68	63
«Южгазпроводстрой» треста СМУ-9	Н. Н. ЛЮТИКОВ	А. И. ПЫСИК	67	63
№ 131 йола гӀишлон-монтажни поезд	Ф. П. ИЗВАРИН	П. Т. ДЕМОНОВ	81	77
«Чечингазстрой» специализировании СМУ	Е. А. ЛИТВИНЧУК	И. М. МАЛИНСКИЙ	88	89
«Кавсантехмонтаж» треста дӀа-юха уха механизировании колонна	В. Г. КОЛОСОВ.	И. Н. ЗАЙЦЕВ	96	70

Мехка автомобилаш ераша, КПСС XXIII-ча съезда Директиваш кхоачаш а еш, Советски Іаьдала 50-гІа шу дизара сийленца накъабахара къовсам а лоаттабеш, автомобилий керда моделаш хьаю. Мехка автомобильни заводаша хьаяьй наькъашка дикагІа лелалу грузовикаш, дуккха а нах тІахувша моттигаш йола автобусаш, прицепаш тІехьайийзача бортови автомобилех латта автопоездаш, ахприцепаш тІехьайийза седельни тягачаш, тайп-тайпара товараш дІаса кхахьара йола специализировании автомобилаш, легковой машинаш.

СУРТА ТІА: виъ саг тІаха моттиг йола «ЗАЗ-966» «Запорожец» яха легковой автомобиль. Из кийчъяьй 30 говра низ болча V-тайпарча 4-тактнаи двигателца. Цо 100 километр никъ бара 6—7 литр доагор доагаду. Эггара массагІа йодача хана сахьата 120 километр никъ бу цо. Цу тайпара автомобилаш запорожски автозаводе укх шера серегІа арахецилга доладе лаьрхІал.

В. Соболева сурт.
ТАСС фотохроника.

ЗАМАНЦА ГІА БОАХАШ

ШОВЗТКЪЕ ИТТ ШУ! БІаьшерашца лоархІам а беш дахараш хиннараш тохкаш волча историка бустамга диллача из кІезига ха я. Цхьабакъда, из Іалаьмате йоккха ха я турпалерча советски халкъо цу юкъагІа даьрашка диллача. Октябрьски революци хилалехьа хиннача хІамашца вІалла диста а йиш йоацаш, селла чІоагІа хувцаденнад цу лоацпача юкъагІа вай вахар.

Вай сийлахьа юбилей хьаоттача хана, лакхача дукъа тІа ваьнна саг цу тІара лохехьа Іочухьожаш санна, дІаяхача ханага хьож советски саг, кхоана хургдолчун уйла ю, ше-даьчун а динза дисачун а мах бу. Цу хана эггара хьалха дег тІа йоагІа дерригаш ший вахар халкъа хетта йола Ленина кхеяь Коммунистически парти, хьашт хул цІенача дагара цунна баркал ала, ше деш мел дар сага дукъа, сага ираз бахьанце деш из хиларах, хьакъел долаши денал долаши из хиларах, цІаккха кІорда ца деш, машар бахьанце къовсам лоаттабеш из хиларах...

Октябрьски революцел тІехьагІа хинна хувцамаш мел доккхий да дикагІа кхетадара дага лоацаргья вай Советски Сага биографе хьелхара оагІош. ЧІоагІане чІоагІа хала ха яр бокъонца вола мехка да, Советски Саг лаьтта ваьннар. Даар дацар, дувхар дацар. Меца вар из, шийла яр цунна. Заводаш, фабрикаш, машинанькъаш тІемах деха болх беш дацар. Юрта боахам хІалак хинна бар. Керда этта Советски Іаьдал бІарга ийкха хІама санна новкъа а долаш, цун Даьхе екъа дагахь гоаьккха тІагІерташ моастагІий бар — чура а арара а. Адамашта Іазапа лаьттача къаьнача Іаьдало ше леча динахьа цхьаккха а хІама юхедитанзар цунна — долла хІама а ше хьаде дезаш вар из. Из чуийра цу балхах. Цунна атта-м дацар, цхьабакъда, ше турпала къахьегамхо хиларех тарра, халонех къахка а ца къахкаш, шийна мел эшар хьаде волавелар из...

ЦХЬАН ОКЕАНАГАРА вокх океанага кхоачаш баьржа уллача боккхача мехка ах бІаь шера адамаш цецдаллал доккхий хувцамаш дир советски саго: шийна ийшшача метте Іалаьмате йоккхий заводаш хьалийр, низ бола гидростанцеш яхкар, доккхий фордаш оттадир, хиш доладалийтар. ЦІаккха а сага ког кхачанза хиннача эри аренашка тамашне хоза городаш йир, михо гІум хьеяча даьссача мехкашка сомах тоаенна бешамаш оттайир. Кхыметтел гаьнара сигленаш а шийна караерзайир...

Догалацал, мишта яр вай юрташ революци хилалехьа. Топпара кІийленаши зІамига кораши а долаш, Іо а вийрза мара саг чу ца воалалуш лохига цІенолгаш. Малх-м цу хана а хІанз санна хьежар, цхьабакъда, хІаьта а дерригаш вахар боадоно хьелдаь дар. Нах, берригаш а хІана бац аьнна, дешар ца ховш бар. Школаш, больницаш, клубаш, библиотекаш, берий учрежденеш — царех цхьаккхе а дацар. Лазар кхийттача наха «дарба» дераш алхха «хьежа нах» мара бацар. Мангало хоадаь буц санна Іобехкар лазараша нех, къаьстта а дукха довра бераш. Сона цІаккха а дицлургдац Іаьдал даьннача юххье, 1920-ча шера, алхха цхьа кІира мара юкъе ца долаш, Іалаьмате чІоагІа Іазап а озаш хІийгех са вошеи йишеи денна — ворхІ шу даьнна кІаьнки пхи шу даьнна йІиги. Дарба де саг хиланзар царна. ХІанз из лазар цІенденна дІададьккхад.

Се ваь а бера хана ваьха а йолча ТІой - Юрта хул со хІанз каст-каста. ВІалла йовзаргйоацаш хувцаеннай юрт, тоаеннай. Доккхий кораши кизга ийченаши а йолаш лакха, сийрда цІенош. Амбулатори, цкъара 35 унахо Іовужаве йиш йола больница, бани, почта, йиъ тика. Гобаьккха сердал а луш форда юкъе ягІа маяк санна, юрта юккъе, эггара дукхагІа айеннача ягІа юкъера школа. ТІой - Юртарча наьха цаІи ахи эзар гаргга бер да школе деша дагІаш. ХІара цІагІа — электричество, радио, башха поартал. Цхьаккха а цІа дац хІара денна газеташи журналаши ийца почтальон наІарга ца водаш. Геттара дукха цІенош да телевизораш, радиоприемникаш, холодильникаш, барзкъаш дутта машинаш йолаш. КІезига яц «Октябра 40 шу» яхача совхоза болхлой шоай доалахьара библиотекаш.

Иштта да вай эрригача кхыча юрташка а.

НОХЧИЙИ ГІАЛГІАЙИ йоазош а цар художественни литератураш а духьашха кхеллар Сийлахь-боккха Октябрь ба. Дешар ца ховши шоай йоазув доацаши хиннача нохчашеи гІалгІашеи хІанз шоай наьна меттала деш В. И. Ленина дукха балхаш, партеи Советски паччахьалкхени лоархІамегІара соцамаш, Пушкина, Лермонтова, Толстойя, Чехова, Горьке, Маяковске, Шолохова, Фадеева, Фурманова, иштта кхыбарий произведенеш.

ХІанз вай юрташка сона бовзаш а дукха дезалаш ба укх тайпара дика гІулакх леладеш: сарсарахьа, уж балхар мукъабаьнна чубаьхкача шоай даьшта - ноаношта, даь - даьшта, даь - ноаношта наьна меттала газеташ а вай писателий художественни произведенеш а еш бераша - дешархоша. БоккхагІбараштa иштта ларах деш да из. Вай къахьегамхой дешарца иштта хьашт долаш хиларо дикка совбоаккх шоаш деча йоазоний хьакъехьара писателий бехктоккхам.

Укх тІеххьарча итт шера къаьстта доккхий хІамаш карагІдийннад вай литератураштa: хьахинцад керда романаш, повесташ, поэмаш, киносценареш, дика камаьхал яьннай драматурге болх беш барий. Вай республике меттел, республикал арахьа а езаш тІаийцаи ешаши я вай дуккхача писателий произведенеш: Арсанова, Ахматовой, Яндиева, Мамакаева, Базоркина, Ошаева, Чахкиева, Ведзижева, Музаева, Гойсултанова иштта кхыбарий произведенеш. Шоай произведенеш тІа вай ханарча наьха образаш кхоллаш балхаш даьд Хамидова, Эдилова, Бокова, Сулаева, Муталибова, Саидова, Мусаева, иштта кхычар.

Керда поэтически сборник кийчдеш ва со а. Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революце 50 шу дизара хетадаь хургда из дерригa а. Цунна юкъе гІоргья ши поэмеи кердача стихай цикли. Цу произведеней керттера тема я Парти. Даьхе, халкъий доттагІал, къахьегам, советски саго курал еш дола гІулакхаш, безам, дай-мехка Іалама сурташ, — лоацца аьлча, вай ханарча сага биографех хада йиш йоаца хІамаш.

Нохчийи - гІалгІайи литератураш хІанз а кІезига дац кхоачамбоацараш, цхьабакъда, царех доаллаш башха-дика цхьа гІулакх да: таханарча вай вахара сурт мадарра хьахьокха безам хилар, коммунистически кхетам болаш керда саг хьалкхевара партена новкъостал дарце хьаштдолаш хилар. Республика писателий Союзои ВЛКСМ Нохч - ГІалгІай обкомои хІанз дукха ха йоаццаш чакхъяьккхача къонача йоазонхой семинаро хьахьекхар кердача кадрай дикка кхоачам болаш нохчийи гІалгІайи литератураш хилар. БІубенна ала йиш я: вай литературай балха ди таханарчул дуккха а беркатегІа кхоана хургхилар. Из доггІоздоаккхаш гІулакх да.

Вай мехка капитализм цІаккха а метта йоагІаргІоацаш еха дІаьнна-м шовзткъе итт шу доалаш латт, цхьабакъда, хьалха кха юкъе ваьнача сага хьалаташ хинна баІаш санна, цхьан ноахалгара тІакхувача ноахалга дувлаш хьадоагІа капитализмах юхедиса во гІулакхаш, хІанз а дІадаланза да цхьацца болча наьха кхетамашкара. Вай дІехьоча наькъа къаьстта чІоагІа новкъарленаш еш да вайнаха юкъе дына гІулакхаш. ДІаяхача замах юхедисача воча, зуламерча гІулакхашта духьала хоадам боллаш а лира а къовсам лоаттабелга — вай писателий керттерчарех цхьа декхар.

КІоаргагІа довза вахаре хулаш дола хувцамаш, хьаккхашта хьалхашка уттае йоккхий проблемаш, эггара хьалхагІа бІарго новкъарле еш мелдар, оарц дала уж дІадахара, эггара хьалхагІа хьаллаца керда, тІехьале беркате хургйолаш мелдар, дІахьувкха уж нахага, довзийта — иштта да писателашта вахаро ше хьалхадоахар. «Советски наха шош кхо ца беш хьега къа дІахьувкха, денал дола керда къахьегама гІулакхаш дара цар деган урауттаде», яхаш тІахьех Коммунистически парте.

СОВЕТСКИ ІАЬДАЛ эттача хама денз ма чІоагІа хувцаденнад-кх вай вахар! Укх гаргарча шерашка кхы дІахо а ма дукха тоалургда из! Советски Даьхен ерригача территоре тІа санна, вай Нохч-ГІалгІайчен беркатерча лаьтта а хьахургья керда промышленни предприятеш, доккхий хьувкъамаш чуийдергда колхозийи совхозийи кхашкара, керда толамаш доахаргда Іилмо, литература, искусствас. Из дерригa дергдараш советски наьха, Ленина парте кхебаьча вай башха - дикача къахьегамхой дошо кулгаш да.

Доккхал а ца деш, керда, коммунистически вахар кхоллаш боахкача цу боккхача говзанчех, цар турпалерча гІулакхех, царех язъе хьакъ ма хиллара, дика а дог тохадолийташ а художественни произведенеш язъе еза. Цунна тІахьех писателаш вай хьамсарча Ленински парте.

Хьамзат ОСМИЕВ,
писатель.

Советски Іаьдала 50 шу

КЪАХЬЕГАМО ХОЗДУ ВАХАР

ОЧЕРК

1966 шера сентябрь. Бийса юкъе яха ха яр из. Цу хана бийсанна вахте лаьттача болат лоаладеча цеха литейщикашта хеталора кхы хІама юкъе ца эккхаш дІагІоргба-кх болх аьнна. Бакъда, царна хийттар кхыча тайпара нийслелар. Цехера мартеновски пишк телхар. Гучалаьлар пишка завалочни крана электродвигатель бехалга. Фу дергда хІанз? Дежурни электрика аьлар: — «Шабазова электромонтерий бригадага хоам бе безаш да гІулакх», — аьнна.

Болат лоаладеча цехе электрикан литейщикаштеи юкъе из къамаьл хиниа ах сахьат а даьннадацар Мума Асхабович цига кхаьчача хана. Эшаш моттиг хуле оттабергболаш, дІаоттабаь латта двигатель мартеновски пишк йолча чехка хьаба а аьнна, къаьна мотор вІашагІбаккха волавелар из. Керда электродвигатель хьабалехьа моттиг мукъяьккха кийчйир. Хьинар дола бригадир ханнахьа оарцагІвалар бахьан долаш, дукха юкъагІа бисанзар мартеновски пишка болх.

Цу цхьан масалца чакхдалац Мума Асхабовича сий дола къахьегама гІулакхаш. Дукха ха йоацпаш е тайпа хІама хилар болат лоаладеча цехе. Электрод хувцаш боахкача литейщикаша чугІолла дукха проводаш йолхача труба тІа электрод ца ховш ІотІадахийтарах труба чура сьргаш даьгадар. Пусковой аппаратура болх соцабе безаш хилар гІулакх. Сайрийна бархІ сахьат даьнна ха яр из. Юха а нов. Шабазовгара гІо эшаш дар. Балха ди чакхдаьнна салоІаш вар из, бакъда, цу хьакъехьа шийга хоам бича «ХІанз дІакхоач» аларал совгІа кхы дош тІатохазар цо. Диъ сахьата проводаш хийцар. Кхы хІама новкъа доацаш ший ханнахьа вахта дІайолайир кхоалагІча сменас а. Из бахьан долаш доккха баркал аьлар цунна литейщикаша, цеха кулгалхоша. Иштта цунна баркал аьлар, соахка № 7 йолча подстанте дІаоттаяь керда высоковольтни конденсаторни установка болх бе дІайолаллийтача хана а (из тайпа установка хьалха оттаеш хиларах, массехк сахьата из дІайола на луш дукха къахьийгар массехк электрико).

«Красный молот» завода электрикашта юкъе дикагІа волча электрика М.А. Шабазова балха тІара массехк эпизод мара яц аз йоалаяьр. ХІаьта дукха да цу хьинар долча сага кхоачашзераш. Массайолча хана болат лоаладеча цехе оборудоваленa гІулакх деш хьаноагІа из а, цо кулгалду бригада а. ЗІамига бац из боахам: укхаза болх беш я болат лоаладу шиъ электропишк, кхоалагІчоа монтаж еш латт, 21 электромостови кран, лоаладаь болат нийса кепадотта участок, дробемотни камера. Цу ерригача техника дІадех шийна къаьстта дика гІулакх делга. ХІаьта, царна гІулакх деча, ше керте латтача 16 сага хьокхам телаш хьавоагІа М. Шабазов. Из хьалха ва бехктокхаме декхар кхоачашдеча, цо хьокхам тел халагІа бола болх кхоачашбеча. ХІаьта, шийх лаьца дувца тІера вац Мума Асхабович.

— Сона-м фу карагІдаргдар? Коллектив я толам боахар, — аьле лоацца лу цо жоп.

...1944 шу. Хала ха яр из. Тийшача балхах вай Даьхенца тІалаташ хиннача гитлеровски фашисташа биззалца баа кхача боацаш, тІадувха барзкъа лоацаш, дІахо деша йиш йоацаш битабар Мума санна бола эзараш кІаьнкаш. ХІаьта, Кавказа лоамашта юкъе уллача Советски районе 1929 шера ваьча нохчий кІаьнка дагадацар из бала шийна тІакхоачарг ма бий аьнна. Цу шера цун да велар. Цхийтта шу даланза вола Мума вокхагІа а волаш, диъ бераца йисар цар нана Сажа. Болх беш цхьаккха саг а воацаш йисача дика могаш йоацача Сажайна атта дацар дезал кхаба. Даа, тІадувха — дукха эшар. Из дерригa а гора Мумийна. Бакъда, фу дича бакъахьа да хацар. Ханна зІамига ва яхаш дІаэцацар балха, хІаьта а цхьанахьа балха ца эттача варгволаш-м вацар.

— Нани, кхоана балха дІаэцаргволаш дийцал аз, — аьлар цхьан дийнахьа ше чувоагІаше а Мумас.

Циггара дІаболалу цун хьалхара къахьегама никъ. Из балха вода «Ленгоруголь» треста шахте. Вокхача саго санна хІаман зем боакхаш болх бе гІертар «зІамига» шахтер. Массехк бутт балалехьа электрослесара говзал Іомаю цо. Цул тІехьагІа ялх бетта слесарий курсашка деш. ТІаккха-м аттагІа дар болх бе. Тоселенна дар дукхача новкъосташца доттагІал, балха тІа хьалха вар.

ЦхелагІа шу доалаш латтар Мумас цига болх бу. Дерригa а ший аргІанна дика дІалодар. Нанна, йижарашта, вешийна гІо а деш бокъонца цІеп-ла хинна дІаэттавар Шабазов. Цунах йоккхий еш яр Сажа. Цу ханна балха тІа новкъоста гІо деш воаллача цхьа хІама ІотІакхийтта пхьарс кагбу Мумий. Цу минуташка хьагулбелар новкъостий. Чехка кхаьчар сколри помощь а. ТІаьхк йийнача пхьарсо шийна мел лазар дойя а «ахІ» алацар цу денал долча зІамигача саго.

— Сона-м хІама даьдацар, сагот ма де оаш, — йоахар новкъосташка. Нанас саготдергда, аьнна, больнице вахакзар Мума. Кхо бутт гаргга ха яьккхар цо цІагІа. Укхаза а цхьаь витанзар из дикача новкъосташа.

ЦІаккха бицлургбац сона уж доттагІий: сайца болх беш хинна Балашов Семен, механик Лесовой Павел, — йоах хІанз Шабазова.

Ийс шера болх бир Мумас цу шахте. 1954 шера город Джамбуле баха бахар ШабазовгІар дезал. Цига Мума балха отт суперфосфатни заводе. Укхаза кхаь шера болх бу. Дика электрослесарь хиларах дуккхаза баркалаш кхайкаду, ахчан совгІаташ тел цунна.

Къахьегамца яьккха хьалхара сийле яр из. Цу хана-м дика бахар Мумар дезал. Ше болх а беш дешийтар цо зІамагІа волча вешийга — Шепага, йишийга — Лайлайга. Цар институташ йистеяьхай хІанз. Шепас яьккхай Ленинградски политехнически институт. Грозненски ремонтно-механически заводе балха ва из. ХІаьта город Орджоникидзера медицински институт йисте а яьккха лор хиннай Лайлайх. Мумас саг йоалаяьй, цун фусам-нана а Горпищеторге балха я.

Итт шу хьалха «Красный молот» заводе балха вода М. А. Шабазов. ХІаьта денз цига болх беш хьавоагІа из. Цу йоккхача предприяте къахьегача шерашка из коммунисташа дІаийцав парте мугІарашка. Укхаза цунна еннай коммунистически къахьегама ударник яха сий дола цІи. Пхи шу даьннад цо бригадиралла болх бу.

— Доккха хьинар дола саг ва Мума Асхабович, — йоах электроцеха начальника Величко Алексей Георгиевича. Цунна ха кораййоагІа производства болх тоабара гІо деш йола рацпредложенеш тела. Ткъо совгІа предложени еннай цо.

Новатор Мума массаза хиннав рационализаторски гІулакха юстара воацаш. Дахача шера дар из. Цкъа цо теркалдир электропишкашка спиралаш каст-каста йоагаш хилар. Даьгараштa метта кхыдараш дІаоттадеш агрегат соцае езаш хулар. Пишкий болх юкъе битарал совгІа уж спиралаш хувцаш дукха ха йоайора цеха болхлоша, лохлора къахьегама овсарле, дІаухийтар маьхала материал. Цу тайпарча гІулакхаца машар хургболаш вац нов. Шабазов. Сарахьа балхара чувеча книжкаш деша волавелар из. Ше дагалаьцача гІулакха хьакъехьа мастерца Перохия Алексей Ивановичаца дагавувлар бригадир.

— Дика хІама да Іа дагалаьцар, сарахьа цхьана уйла ергья вай цу гІулакха, — аьлар мастера. Ремонтца еш пишкаша болх беш йоаккха ха йІаьхъяра наькъаш лаха волавелар ши новатор. Ер-ер мишта хургдархьогІ, яхаш вІаший дагабувлаш цар шинне дагалаьца кердадар балха юкъедоаладарах шера кходу 8 эзар сом ахча.

— Болхлочун сий лакха лоаттадара низи хьинари дІателаш сийрдача кхоаненгахьа гІа боахаш вола, вай заман веза воІ ва коммунист Шабазов, — йоах завода парткома секретара Шейкин Василий Михайловича. Шийна тІадилла гІулакх дикеи тешаней кхоачашду Мума Асхабовича.

Ала доагІаш дола дешаш за бІаьш коммунисташ чубоагІача завода партийни комитета секретарахь Шабазовх яхараш. Электромонтера болх кІоарга бовзаради къахьегара тІера хиларали совгІа дика общественник ва Мума. ШоллагІа шу да цо цеховой партийни организацена кулгалду. Шийх бенна тешам бакъбеш хьавоагІа из укхаза а. ЧІоагІа къахьег наха юкъера кхетама болх тоабара, къахьегама дисциплина телхаерашца машар бац.

Производствера болх дукха бале а нахаца къамаьл де, цар вахара хьашташ кхоачашде оарцагІвала ха корайоагІа Мумина. «ЦаІ массанена тІехьа, массава а цхьаннена тІехьа» яха коммунизм хьалъечун принцип лакха лелаю Н. Шабазова. Цунах лаьца хоза дувц заводе из вовзараша. Цун сий ду ерригача коллективо.

— Мума Асхабович — тха доттагІа тха воспитатель, тха «маяк» ва. — йоах цехерча новкъосташа. ХІаьта из дІаязваьв завода сийлен книжка тІа, цун портрет доалл Сийлен доска тІа.

СССР-а халкъа боахам дегІаболабара ворхІ шера плана заданеш кхоачашъеш Мума Асхабовича толачаш дахарах паччахьалкхен совгІат Къахьегама цІеча байракха орден елар цунна дІадахача шера. Къахьегамцара безам боккха болаш хьавоагІача Мума Асхабовича хІанз кхы а дикагІа бу болх, Октябра юбилейна сийленца накъаваха кийчлуш ва.

Ю. КУРСКИЕВ.

МАШИНИСТ-ОБЩЕСТВЕННИК

Гудермеса локомотивни депо общественни машинист - инструктор ва Раздобудько Василий Михайлович. Депо дикагІчарех я цо кулгалду колонна. Дизельни доагор кходарахи беза мухь тІабола поездаш кхувларахи профсоюза местком, дуккхазза совгІаташца белгалбаьхаб цо кулгалдеча колонна машинисташ.

20 машинисти иззал гІончаши ба цун колонне. Атта гІулакх дац Василий Михайловича шийна тІаийцар. ХІаьта а халонашка Іема, сатем боацаш, цкъа ше дІадоладаь гІулакх лерттІа чакхдоаккхаш ва из.

Дукха ха йоацпаш дика гІулакх карагІдаьннад Раздобудько керте латтача машинистий колоннана.

Шоаш балхах мукъа болча хана мах боацаш тепловоза секцена ремонт е вай аьнна шоайла дагабаьлар коммунисташ. Шоаш белгалдаьча дийнахьа ТЭ-3605 марках йолча тепловоза ремонт е болабелар машинисташ. Къаьстта дика болх бора из общественни гІулакх дІадоладаьча коммунисташа Шевченко Виктора, Силкин Владимира, Трепетун Виктора, машинистий гІончаша Павленко Анатоле, Дудников Василе, иштта кхыбараша. Профилактически ремонтера нормах йиллача ханал ах сахьат хьалха араьлар тепловоз. Ремонтага хьежача тІехдика мах бир ремонтни комиссе. Ремонт яь араьнна тепловоз беза мухь а ийца Махачкале дІайигар машиниста Пшеночкин Николая.

Октябра 50 шу дузача денна сийна яьржача социалистически яхье хьинаре дакъа лоац Раздобудько керте латтача машинистий колонна.

Н. ВОЛКОВ.

ДАГЕСТАНСКИ АССР. Избербашски мехкдаьтта промыслови управлене форда эстакада Каспийски форда чу 15 километр дІачухкаьчай. Халача хьалашка дагестански мехкдаьттахой сийленца дІахьош ба Сийлахь - боккхача Октябра сийна йола къахьегама вахта. Форда бухера хьадаьккха «Іаьржа дошув» цахаддаш фордал дІаарадоаккхаш да.

СУРТА ТІА: Избербашски мехкдаьтта промыслови управлене эстакада.

Р. Дина сурт.
ТАСС фотохроника.

КЕРДАДАР ЛЕХАРАШ

ДІалахача шера вай республике изобретательски рационализаторски балха юкъе дакъа лоацаш вар 9483 болхло. Цар кийчйир итташ эзараш рационализаторски предложенеш. Царех балха юкъейихьача 11 эзар совгІача предложенеша паччахьалкхенна баь пайда 5,6 миллион сом да.

Советски Іаьдал даьнна 50 шу дузача денна сийленца накъабахара шерра яхь йоаржаьй республика новаторашеи рационализаторашеи. Цу дезача цІейна долча совгІата производства юкъейихьача предложеней чотах паччахьалкхенна кходе лерхІ 11 эзар сом ахча. Яхье баьннача рационализатораша, изобретателаша толамца кхоачашду тІаийца социалистически декхараш. Паччахьалкхенна кходе дезар 11 миллион сом мара доацача, хІанзлехьа паччахьалкхенна кходаьд 9,7 миллион сом.

Дуккхъала «Грознефть» объединене новаторашa дІалахача цхьан шера паччахьалкхенна ши миллион сом ахча пайда а беш 2366 рационализаторски предложени балха юкъейихьар. Цу юкъах объединене коллективо кходир дукха металл, хьу, цемент, кхыйола а, материалаш.

Рационализаце балха тІа дика толамаш даьхар «Сунжанефть», «Грознефтегаз», «Старогрознефть» мехкдаьтта промыслови управленеша, «Гудермес» яхача мехкдаьтта промысла. Гудермесски мехкдаьтта промысле болх беча хІара бІаь болхлочох 30 саг рационализатор ва. Цар паччахьалкхенна кходаьд 21,4 эзар сом. Иштта иттаж эзараш сомаш ахча кходаьд мехкдаьтта промыслови управленеша а.

«Грознефть» объединене дикагІболча рационализаторех лоархІаш ба ни. Зубарев, Саркисьянц. Цар предложенех балха юкъедихьача цхьаншарошечни оста паччахьалкхенна 400 эзар сом пайда бу. Иштта боккха пайда а беш предложенеш балха юкъейихьай рационализатораша ни. Свинцова, Кирьянова, Долгова, Золотарева, кхычар.

Дика лел рационализаторски изобретательски болх Грозненски химически комбинате, крекинг-заводе, транспортни машинашъеча заводе, кхыча предприятешка. Республике кхы а дикагІа из лоархІаме болх дІагІоргбар рационализаторийи изобретателийи Ерригсоюзни общества (ВОИР) юххьанцарча организацеша шоай болх дикагІа вІаштІехьбоаккхаре.

Вай республике итт эзар совгІа изобретателаши рационализатораши ба. ВІашагІа а ехка болх беш я ВОИР-а 197 юххьанцара организацеш. Царна чувоагІаш 14 эзар гаргга рационализатор ва. ХІара шера цар производства юкъекхухьача кердадараша паччахьалкхенна бу пайда 5 миллион сом да. Хьокхамаш во дац аьнна хеталу, цхьабакъда, дІадехачунга хьежача цар а кхоачам бац.

Республике дукха резерваш я пайда ца эцаш. Нохч - ГІалгІайчен ВОИР-а областной совета ший болх эргабаькхха тоабаь бац Центральни Совета VII-ча пленумеи ВЦСПС Х-ча пленумеи решенешка хьежжа. ДукхагІа болхлой творчески балха юкъеозара гІулакх лелара лел, боагІача хьисапе тІахьожам лелабац боахама кулгалхоша.

Дуккхача предприятешка вІашагІа а ехка болх беш яц ВОИР советаш. Масала, мехкдаьттаи химически промышленносте 22 предприяте, гІишлошъеча 29 предприяте, кхачан промышленноста 21 организаце, юртбоахама 36 организаце, кхыча отраслешка вІашагІъехканц ВОИР советаш.

Областной ВОИР совета ледара лелабу юххьанцарча организацешта кулгалдара болх; доаггІача хьисапе новкъостал дац царна, Президиуме наг-нагахьа мара дувцац цар баьча балхах, дикагІбарий опыт шерра дІаюха йоаржаяц. Уж мероприятеш чакхъяхарга хьежжа мара хІабодац новаторийи рационализаторийи болх.

Республика ВОИР советаша укх тІеххьарча шерашка организаторски болх тесса лелабар бахьан долаш дукхагІа хилац рационализатораши новатораши. 1961-ча шера хиннараш миссел мара бац рационализатораши изобретателаши укх шера. ХІаьта балха юкъейихьа рационализаторски предложенеш 1963-ча шера йихьараш миссел мара яц, цар паччахьалкхенна баь пайда 1962-ча шера баьр миссел мара бац. Юкъера лаьрхІача кІезига пайда лу рационализаторски предложенеша. ВОИР организацеш вІашагІйоххкара план кхоачашъяц.

Дукха моттигаш нийслу рационализатораштеи изобретателаштеи юкъе социалистически яхь йоаржалара болх общества организацеша тесса лелабеш, хьежац тІаийдеча социалистически декхарашка, эшаш долла новкъостал дац, доагІача хьисапе кулгалдац цехови советашта, дикагІбола рационализатораш советашта юкъеувзац. Юххьанцарча ВОИР-а организацеша организационно - массови балха шоашта хьахийцача ахчах бизза пайда эцац, взносаш хьагулъяра план кхоачашъяц.

Дукха ха йоацпаш хиннача ВОИР Нохч - ГІалгІайчен областной Совета IV пленуме белгалъяьхар общества юххьанцарча организацей болх тоабара мероприятеш. Уж мероприятеш толамца кхоачаш а еш, Октябра дезача цІей сийна тІаийца социалистически декхараш толамца кхоачашдара ерригa шоай торонаш оарцагІъяха еза ВОИР юххьанцарча организацеша.

А. ГРОМОВ,
рационализаторийи изобретателийи Ерригсоюзни общества (ВОИР) Центральни совета инструктор.

УКРАИНЦИЙ ОПЫТАХ

1966 шера сентябрь бетта гор. Киевера баьцадаараш кхедераш болча хилар Грозненски района специалисташ. 7 дийнахьа Іомайир города гонахьарча боахамашка баьцадаараш кхедара опыт, къаьстта уйла тІаяхийтар тІера къайлача кІоагашка баьцадаараш кхедара опыт Іомайра.

Боахамашка кхедеча дерригача баьцадаарех 9 процентага кхаччалца дараш тІера къайлача кІоагашка хьалкхеду, хІаьта цу кІоагашка баьцадаараш кхеду моттиг 90 гектар е 1,5 процент я. Цу цифрашкара гуш да, тІера къайлача кІоагашка кхедеча баьцадаарий хьувкъам 8-зза хІана бац аьнна арахьа дІадувча баьцадаарий хьувкъамал лакхагІа хилар.

Дерригa баьцадаараш — кабуц, помидораш, баклажанаш, шибаз — алхха рассадах мара кхедеш а рассада дІайогІаш йолча машинашца дІадогІаш а да. Рассада хІара хьалг къаьст - къаьста хургдолаш кхабилгашка дІайогІ квадратно-гнездовой способах. Уж чуэцача хана къаьстта цу гІулакха йола платформаш хул, хІаьта баьцадаараш кхедарга дІабода мах цу гІулакхо дикка чухьнахьа а боаккх. Нагахьа санна вайцига цхьан гектара тІа рассадах помидораш кхерга 240 совгІа сага-ди дІадоде, гор. Киева боахамашка додац 95—100 сага денал дукхагІа, хІаьта нарсаш кхееш хилча, из юкъ кхы а йоккхагІа я. Нарсаш кулгашца юв дІа, уж дІаел хьалхагІа гина бІенашта юкъера юкъ 1х1 м и 1,2х1,2 м. хургйолаш кха дийкъа а дийкъе. Ги дІадувча хана хІара бІена 1,5 килограм кхо дулл. Обработка механизмашца ю. Чуэцача хана ши-шегІа лелача шассе тІа латта платформа йоалаю. Из берригa болх беш цига хІара гектара тІа 77 сага-ди мара довц, хІаьта вай боахамашка нарсий ги селлкашца дІатоссаш хилча а 240—250 сага-ди дов. Ма доккхий а да дІадодар кІезигдара даькъе пайда эцанза дола кхоачамаш, царех пайда эцаш хилча ма чІоагІа лохлургбар баьцадаараш кхедарга дІабода мах.

Іомае йоагІаш я марковка кхеара опыт а. Баьцадаараш дІадувча селкаца дІадув морковка фу а мугІараштa юкъера юкъ 7,5 сантиметр а йолаш. ЗІырг тоха 3 ди эшаш гербицидаца пурх бу кхайтІа цхьан гектара тІа 3—4 килограмм а лоархІаш. Иззал йола гербицид 400 метр хи чу йоашаш. Пурх бу ГАН-8 яхача опрыскивателаца. 3 кІира даьннача гІолла, морковко бокъонца ши лорд хийцача хана, тракторни фатагенаца пурх бу цунна цхьан гектара тІа 400 литр а лоархІаш. Хьалхара обработка яь 10 ди даьннача гІолла фатагенаца шоалагІа пурх бу морковь тІайолча кхайна тІаккха а цхьан гектара тІа 400 литр а лоархІаш.

Иштта кхееш йолча морковка фу хІара гектара тІа 12 килограмм хургйолаш а 1,5—2 сантиметр кІоарга дужаргдолаш а дІадув.

Фуд оаха цу опытах хьайийцар тхоай боахамашка юкъедоаладергдар а? Цкъа-дале, укх шера гурахьа денз № 3 йолча сомий баьцадаарий совхозе, № 2 йолча баьцадаарий-шурий совхозе, Аргунски совхозе, дулха - баьцадаарий совхозе хьалъергья 20000 квадратни метр чухьа моттиг йола полиэтиленови теплица. ХІанзле а хьалъяьй 12000 квадратни мерт. Укх шера гурале уж хургья 70000 квадратни метрага дІакхоачаш, хІаьта 1968 шера кІезигагІа хуле а, 150000 квадратни метр хургья ерригa полиэтиленови теплицаш.

Нагахьа санна дІаихача шерашка Грозненски района дерригача боахамашка гурахьа 10—12 центнерал дукхагІа доацаш керда хьадаьнна баьцадаараш хулийташ хиннадале, соахка ноябри декабри шин бетта а укх шера январь бетта а дехкараш 529 центнер да. № 3 йолча сомийбаьцадаарий совхоза баьцадаараш леладераш 8 март хьатІакхачалехьа эггара хьалхара нарсаш чуэца а паччахьалкхенна дІатела а йолаьй. Нарсаш дІайийна 5000 квадратни метр лаьттан тІара теплицаш я укхаза.

Города къахьегамхой шуна лаьрхІа хьалха хьадоала баьцадаараш 1500 тоннал кІезигагІа доацаш кхедар — иштта совгІат да района баьцадаараш кхедераша Сийлахь - йоккхача Октябрьски Социалистически революце сийлахьча юбилейна кийчдер.

Е. ИЗВАРИНА,
Грозненски юрта боахама производственни управлене керттера агроном.

Доазол дехьара

КИТАЕРА СОБЫТЕШ

Китаера ухача хоамаша деча тешалах, мехка тӀема тӀахьожам оттабаргахьа бода никъ лаьцаб китайски кулгалхоша.

Эскара викалаш, язду КПК ЦК органа, «Хунци» яхача журнало «Ӏаьдал бе долла дезача ерригача ведомствашка» хила беза. Ерригача уезди организацешка а кхы лаккхехьа а, йоах журнало, тӀема гӀулакхаш тӀара нах е ополченцаш бахийта беза. Центральни кепайоазон тӀа шерра пропаганда ю Пекина юххерза Синьхуая яхача агентства хоамах, «производства дегӀаахара стимулировании яра» вӀашагӀъелла «фронтовое командование» оалаш яр вӀашагӀъеллача «Хуайжоу яхача уезда хьокхама». Партийнии халкъеи уездни комитетий викалел совнагӀа «командоване» состава юкъебахаб «моттигерча эскара доакъой викалаши» цзаофанеши. Синьхуас беча хоамах, цу «командоване» керттера декхар да «бӀаьстан юхьера кхашкара балхаш» вӀаштӀехьдоахилга.

«Хуайжоу яхача уезде «командоване» тучаялара кхетаьча передовой статья тӀа «Женьминь жибао» яхача газето яздy, цу тайпара штабаш вӀашагӀъйохкар хӀанз промышленнии юртбоахамеи производство, къаьстта а бӀаьстан юхье кхашка ду балхаш вӀаштӀехьдахара Ӏалаьмате лоархӀаме гӀулакх да». «Женьминь жибаос» мукӀарло ду, «наьха хьинар» айдара цу тайпара органаш вӀашагӀйохкилга «хиланза даргдоацаш хилара». Юрташка «фронтовой командованеш» вӀашагӀйохкар, йоах цо, бӀаьстан юхьерча производствана толаме кулгаделга вӀаштӀехьдаккхара эггара дикагӀа йола форма я».

«Женьминь жибао» яхача газета цу статьяс, Китайски официальни кепа йоазон кхыча хоамаша а санна, тешал ду, Китае бӀаьстан юхье кхашка ду балхаш чакхдоахилга укх шера йоккхийча халонаьита кӀал нийсденна хилара. Цхьа бахьан доацаш дац «Женьминь жибао» тӀа техача статьяй автораша «председатела Мао сийлахь-боккха тӀахьехам» цкъа санна дукххаза а кертагӀоахар а ахархой кхашка арабалга дехар а.

Пекине дӀайоаржаьй юрташкарча производственни бригадашка «Ӏаьдал бе доллара гӀулакх» бӀаьстан юхье кхашка ду балхаш чакхдаллалца йолча хана «социйтилга» дӀадехаш йола КПК ЦК къаьстта указани.

Шаньси яхача провинце Мао Цзэдуна духьала «Дорха контратака» йолаяь хилар кертагӀа а доахаш, «Шаньси жибао» яхача газето яздy, Маос «кортамукъален эскар дахийтад цунга... промышленноста тӀахьожам оттабайтар духьа». Цу газето беча хоамах, «Шаньси» яхача провинце тӀема тӀехьожам оттабаьб 37 промышленнии горно-рудни предприятена, цу даькъе Тайюаньски металлургически комбината, еза-йоккхача машиностроене Тайюаньски завода, Датунски кӀора бохача моттигашта.

Марта бетта юхье провинце промышленни предприятешкеи юрта районашкеи вахийтараш верригаш а тӀема гӀулакхаш тӀара 10 эзар саг вар.

Пекине араьннача КПК ЦК цхьаькха указане тӀа дуви вузашка «культурни революци» дӀахойодаш хиларах. Цу тӀа йоах, 20 март хьатӀакхачалехьа шоай институташка юха чубахка беза вузий беррига студенташ, преподавателаш, гӀулакхера нах. Из доагӀа «революционни бувзамаш» оалаш дараш уттадеш, «Ӏаьдал бедоллача» дакъа доапаш. Пекинерча а кхыча городашкарча а «бувзама пункташка» болх беш мел барашта. Цу указанех, вузий студентшеи болхлошеи дӀахо шоай дешара заведенешка мара ергьяц «культурни революци». Кагирхой декхарийла бу указане «культурни революце» документаши Мао Цзэ-дуна произведенеши Ӏомае а хӀаьта иштта «Ӏилмаш авторитетий зуламаш хьагучадаха а». ТӀема кийчо еш хургба кагирхой, цхьабакъда, хӀанзалца санна вузашка занятеш елгах указане тӀа хьохадеш хӀама дац. Документа тӀа белгалдоаккх, кагирхой «политически авангард» «парте хьахьекхача новкъа» гӀолла кагирхой дӀабуташ болча наха доагӀа дакъа кхоачадеш бола хунвэйбинаш хилар.

Центральнии провинциальнии кепайоазоно а хӀаьта иштта хунвэйбинийи цзаофанейи листокаш тӀа а дӀахо а кепаетт «председатела Мао навкъа» духьалецаш уттт тайп-тайпарча районашка яхаш дола хоамаш. «Цинхай жибао» яхача газето яздаьчох, Цинхай яхача провинце (Къилбаседа-малхбузен Китай) эскаро дохадаьд Мао Цзэ-дунаи «культурни революценеи» духьала оппозице хиина низаш. Цхьабакъда, цу газето шоллагӀча дийнахьеи мукӀарло дир Цинхае тӀема тӀахьожам оттабара хьалхашка цӀенхаштта халонаш этта хилар. «Цинхай жибао» яхача газето яхачох, «къовсама юкъмоттигера дакъа да хӀанз «Ӏаьдал бе доллилгеи бе делларашкара юха хьадоаккхалгеи».

Лувшаш дац Китае Къулба-Малхбузене уллача, китайски пропагандо «Ӏаьдал бе доллара» гӀулакха образец я яхаш хьакхайкхаьча Гуйчжоу яхача провинце маоцзэдунистешеи оппозиценеи юкъе латта довнаш. «Синь Гуйчжоу бао» яхача газето хоам бир дукха ха йоацаш цу провинце керттерча городе — Гуйяне хиннача митинге тӀема ха гонахьа а долаш тӀабоалабаьча «контрреволюционерашта» даь приговораш хьакхайкхадарах. Царех цхьабараш бехке баьб «председателах Маох» уж «гуччахьа гӀертарах» а «культурни революцена» духьала хиларах а. Митинге къамаьл даьча Гуйчжоуски тӀема округа командующе Хэ Гуан-юй хьакхайкхадир, эскар «Ӏаьдал юхадаккха гӀертарашта хоадам боллаш духьалдаргхилар».

(ТАСС). 14 март.

«УОРКЕР» ЯХАЧА ГАЗЕТА 45 ШУ ДИЗАД

НЬЮ-ЙОРК, ТАСС. «Уоркер» яхача американски коммунистий газета 45 шу дузара кхетаяь собрани хиннай. Собране къамаьл даьча США Коммунистически парте къаман председатела Генри Уинстона бийцар машари демократии бахьан долаш лоаттабеча къовсамера газета лоархӀам. Цо хьакхайкхадир, «Уоркер» яха газет хӀара денна арадувларах дола дош шу чанхдоалаш къоастадергхилар.

ИНАРАЛА СУХАРТО ДАЬ КЪАМАЬЛ

ПАРИЖ, 14 март. (ТАСС). Селхан Индонезийски радио чу гӀолла ше къамаьл деш, Индонезе президента декхараш кхоачашдеш волча инарала Сухартос хьакхайкхадир. Сукарно «полномочеш йоаца президент» лоархӀ ше аьнна. Франс Пресс яхача агентства корреспондента Джакартера хоам бу, Сукарнона лораш хьажаьчул тӀехьагӀа гучадаьнначоа тӀа а дегӀа, инарала Сухартос хьакхайкхадир, «Сукарно могаш воапаш а ший декхараш кхоачашдулургдоацаш а ва» аьнна.

Индонезе ханна йолча халкъа консультативни конгресса балха итогаш ше ювцаш, инарала Сухартос белгалдаьккхар, конгресса сесси мехка экономически кхыйолеи проблемаш къоастаяра яь хилар. Конгрессо, аьлар цо, тӀайийцай Индонезера «политически кхыдолеи довнаш дӀадаха лаьрхӀа йола» резолюци.

ПОЛЬША. ТӀом сецача тӀехьагӀарча шерашка хьа а даь Гданьски верфера форда тӀа даьккхад тӀахоша мухь а тӀехьа лаьрхӀача 1900 эзар тонн хулаш дола торговии чкъаьрий лувцеи 430 совгӀа кема. Царех дукхагӀа дараш тахан тӀаягӀаш Европа, Азе, Африка, Латински Америка мехкий байракхаш а йолаш фордашкеи океанашкеи гӀолла боал тувсаш лел.

СУРТА ТӀА: Советски Союза заказах Гданьскерча кемаш дераша хьадаь «Федор Гладков» яха кема.

ЦАФ—ТАСС сурт.

СИХХА НОВКЪОСТАЛ ЭШАЧА

Советски паччахьалкхено чӀоагӀа терко ю саг унахцӀена хилийтара, цун могашал лораяра.

Наьха унахцӀено лораяра системе ди тӀехьа лоархӀамегӀа хулаш доагӀа унахошта тӀехьалаккха йиш йоацаш дола дарба дара гӀулакх.

Грозне скори помоща гӀулакх кхоачашдеш я скори помоща станци.

Центральни станцел совгӀа скори помоща гӀулакх деш города Заводской а, Октябрьски а, Старопромысловски а районашка болх беш подстанцеш я. Аз лоацца дувцаргда мишта кхоачашду оаха тхоашта хьалхашка латта декхараш.

Смена берригача балха кулгал деш ва смена воккхагӀа вола лор. Из хадданза центральни станце хул. Цо диспетчерске гӀолла Ӏалашду скори помощь езаш хабар даьрий гӀулакх лорий дарбаца кхоачашделга. Масса а подстанцешка лорага кхайкарий хоам хьаэцар а, скори помоща бригадага из дӀахойтар а диспетчер ва. Диспетчеро журнала тӀа а карта тӀа а дӀаязду лорагара дарба эшаш хабар масса сахьат, минот яьлча кхаьчад, а гӀулакх деш йолча бригадага из хоам дӀа мича хана кхаьчаб а.

Дежурни хиннача воккхагӀа волча лоро хӀара дийнахьа ший смена чакхъяьлча скори помоща керттерча лорага яздийя рапорт лу ерригача городе дежурни хиннача смена болх дӀа мишта бахаб дувцаш.

Унахошта лора дарба дехаш хӀара дийнахьа, хӀара сахьата масса хоам кхаьчаб хьагойташ я скори помоща станце лелаеш йола учет. Иштта лелаеш я даьча хабара лоро гӀулакх делга мел тӀехьадаьннад хойташ йола учет а. Из учет лелаяро аьттув лу нахагара хабар кхачарга хьежжа кхайкача ухаш йола бригадаш дӀа нийсъе.

Шерагара шерага дикагӀа хул скори помоща наха деш дола гӀулакх. Укх тӀеххьарча хана ахаш гаргга дукхагӀа хиннаб скори помоще болх бу лораш. Пхи шу хьалха пхийтта мара ца хиннача, хӀанз 25 автомашин я. Центральни станце еррига а машинаш радиостанцеш йолаш а, города моллагӀча а районера Центральни диспетчерскеца радиоца къамаьл де йиш йолаш а я.

Лор вехаш бӀаь унахочунгара хабар кхаьчача юкъера лаьрхӀача везткъеи итта унахочоа больнице ца вугаш дарба лу скори помоща лораша.

Дегапа хулача халача лазарашца къовсам лоаттабаро ши шу хьалха вӀашагӀъелла къаьстта специализированни бригада я тха скори помоще. ХӀанз цу бригадо унахо кхы меттахьа ца воаккхаш бокъонца оттаду цунна малагӀа тайпа лазар да, хӀаьта цул тӀехьагӀа цунна дарба де а болалу. ХьалхагӀа иштта малагӀа лазар да ха а, е дарба де а йиш яцар больнице е поликлинике мара. ДӀалахача шера а укх шера а цу бригадо дукхача наха дарба даьд.

Скори помоща болх кхоачашбарал совгӀа тха станце медицински дарба ду цамогаш хиннача унахошта. Уж тайпа унахой ба царна дарба делга моллагӀча денга тӀехьадаккха йиш йоацаш бола, саррахьа е бийсанна цӀаьхха цамогаш хинна унахой. Уж тайпа унахой ба чӀоагӀа лазар а долаш дарба делга дукха дӀаьхде дезараш. Царна дӀахо дарба делга дӀахьу поликлиникаша а больницаша а.

Вай городе чӀоагӀа кӀезига пайда эцаш да телефона чу гӀолла лорага дарба хьехийталга. Иштта дарба массаза хьеха а де а йиш йолаш да, хӀана аьлча цхьаннахьа дӀа а ца водаш станце дежурни хул йоккха опыт йолча лорех цаӀ. Эшшача хана моллагӀа а шийгара бийхачоа дика хьехам бе йиш йолаш ва из.

ДӀадахача шера дукха а эзараш наьха гӀулакх даьд скори помоща станце. Цхьабакъда, белгалдаккхар лоаш да виъ эзар гаргга саго вӀалла а медицински новкъостал а ца эшаш скори помощи йийха хилар. ХӀаьта бархӀ бӀаь моттиг нийсъеннай харцахьа адресаш а телаш скори помощь йийха.

Скори помощь еха ха деза. Цу гӀулакха ханза даргдоацараш дукха дац. Скори помощь ехаш нийсса дӀаала деза адрес, тайпан цӀи, унахо мел ха йолаш ва а фу лазаш ва а.

Тешам боллаш ала йиш йолаш да укх 1967-ча юбилейни шера шийнъ хьалхашка латтача декхарех тха коллектив лоархӀалург хилар а, бахача наха скори помощо гӀулакх делга кхы дикагӀа тоадерг хилар а.

Т. АУШЕВ,
Грознерча скори помоща станце керттера лор.

«Лаьчан кӀорисаш». Иштта цӀи йолаш я республикански теникий театра къаман труппа кийч а яь нохчий меттала режиссера Х. Шаипова оттаяь У. Гайсултанова керда спектакль. Республика районашка гӀолла из спектакль уттаеш чакхбарба артисташ. ХӀаьта бӀаьстан каникулаш йолча деношка дукххача дешархой цунга хьажа вӀаштӀехьдаргда.

Сурта тӀа: спектакла сцена. Ширвани, Жамбулат. Кюра яхача теникашца ба артисташ: С. Чапаева, М. Албастов, Е. Тааль.

Н. Кобиашвиле сурт.

СПОРТ

ШАШКАШ

ХӀанз Грознерча шахматни клубе Нохч-ГӀалгӀайчен чемпионат дӀахьош ба республика дикагӀбола шашисташ. Царна юкъе ба мастералла кандидат В. Старлычанов, цхьоалагӀа разрядаш йола В. Сиденко, Е. Рассказов, Н. Шихарбеев, кхыбараш — веррига а 14 саг.

Пхи тур чакхъяьнначул тӀехьагӀа хьалха ва яхье цӀаккха а ца яьша спартаковец, къона шашист Рассказов Евгений.

ШАХМАТАШ

«Динамо» ДСО шахматисташ а ба цу клубе хьалхара моттиг яккхара къовсамаш лоаттадеш. Дика аьттув баьннаб цу яхье М. Зубайраева. Мастералла кандидат волча А. Хаители Л. Рудскойли кот а ваьнна диъаззалейзача кун 4 очко я. Иштта дика ловзаш ба А. Хаити № 49 йолча школа дешархо В. Гаращенкон.

ХӀанз яхье хьалха ба йиъ — йиъ очко йола Гаращенкон Зубайраеви.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

ЗАВЕДУЮЩЕ ХЬИНАРЦА

Массехк шу хьалха дар из. Юртсовета председатела хьа а йийха клубе заведующелла балха яха еза хьо, аьнна шийга аьлча, Ахматукаева Новна юххьанпа кхераелар. Дукха уйлаш йора цо... ШагӀарчар йохийтаргйий со, йохийте а фу аргда юртарча наха? Бакъда, из деррига а эшаде лаьрхӀар Ахматукаевас. «Мегаьд, со клубе болх бе гӀоргья», — дош делар цо юртсовета председатела.

Цу хана дена Ведана района Белгатоевски юртарча клуба кулгалде йолаелар Ахматукаева Новна.

ХӀанзалца хьа клубе даь цхьаккха а хӀама дацар. Йолаш яцар художественни самодеятельность. Наггахьа кинофильм хьокха мара хьаеллаш а яцар клуб. Бе безар дукха болх бар.

Цхьаккха а ди доа ца деш дӀаболабир из Новнас. Эггара хьалха клуба совет вӀашагӀъеллар. Цун юкъебоалабир юртарча партийни а комсомольски а организацей викалаш, юртсовета членаш. Шоай хьалхарча заселане белгалдир клуба болх тоабара хьакъехьа шоашта хьалхашка латта декхараш. Керттердар клубе художественни самодеятельность вӀашагӀйоллилга дар. Цун тӀабахийтар Новнас ший беррига низ.

Юртарча наха лоархӀаш бола боккхий нах хьагул а баь царна къамаьл дир. Тайп-тайпара дешаш дар дийцараш. Таханара сийрда вахар, юртхой къахьегама толамаш, цӀагӀа а производстве а болх беча кхалсага хьинар, вайнаха юкъе лелаш дола дика гӀулакхаш и. кх. дӀ. Цкъа а шозза а, кхозза а хилар цу тайпара вӀашагӀкхетараш.

Хала дар кхалсаг самодеятельноста юкъейоалае. ХӀаранена тӀехьа къовсам лоаттабе безар. Цхьаккха а дидӀадахийтацар хьинар долча Новнас цхьацанена наӀар тӀа ца йодаш. Массанеца цхьана, тӀаккха хӀаранеца къаьст-къаьста беседаш йора. Лоацца аьлча ше яххар кхоачаш ца дича цхьаккха а минут сатийна яккханзар Новнас.

ХӀанз клубе йолаш я художественни самодеятельность. Болх беш я тайп-тайпара кружокаш: хоровой, халхара, струнни, вокальни, кхыяраш. Цу кружокашка дакъа лоацаш веррига а 65 саг ва, царна юкъе аханега кхоачаш вайнаьха кхалнах а болаш. Каст-каста шоай юрта а лоаллахарча юрташка а концерташ уттаду самодеятельни артисташа. Кийчъю тайп-тайпарча темаех йола сайренаш. Юртарча библиотекаца цхьана дешара конференцеш ю.

МоллагӀчунна безам тӀагӀоргболаш хозача плакаташца, стендашца, кийчъяь я клуб, йолаш я гойтара агитаци а.

ХӀанз советски Ӏаьдала 50 шу дузача юбилейна сийленца цакъабаха дерхӀ клуба болхлоша а. Цу денна хетаяь я хӀанз клубе дӀахьош йола дукхагӀйола мероприятеш, тайп-тайпара сайренаш ю. Масала, дукха ха йоацаш укхаза хилар «Ер вайна Советски Ӏаьдало деннад» яхача темах сайре. Цига дукха нах гулбеннабар. Нагахьа санна хьалха кагирхой а тӀехьа клубе ахийта раьза боацаш боккхий нах хиннабале тахан шоаш боккхача безамца концерташка, сайренашка ухаш ба уж.

Из деррига а клуба болхлоша а къаьстта цун кулгалхочо Ахматукаева Новнас а дукха къахьегарах хьахиннад. Цхьабакъда, алхха ший керттера болх баь Ӏеш яц нов. Ахматукаева. Цкъа кхийтар цох букъ тӀа лаххча а дилла хьунагӀара чуйоагӀа шоай юртара цхьа кхалсаг. Цун дӀагарга гӀертача бӀаргадайра цӀасташ санна цӀийденна цун бӀаргаш. Фу даьд хьона аьнна, Новнас даьча хаттара жоп даланзар цо. Цхьабакъда, Новнас из иштта дитанзар. Юххера а гучадаьлар пхи бери е сесаги а йолаш цхьайтта шера укхаина ваха а ваьха хӀанз цун маро цхьаькха а саг йоалае лаьрхӀалга. «Из кхоачашхургдац, аз дош лу хьона», — аьнна дӀаяхар дот цӀена дола Новна.

Пхе берап сесаган тӀая енна кхалсаг кхыча юрта яхаш яле а цига яха бӀукъажанзар Новнай, цкъа яха а Ӏензар. Хала дар вож ше де лаьрхӀачох яккха... ТӀаккха атта хиланзар дезала даьна а кхыйола уйла чуйоссае. Хьалха ший хиннача сесагаца а дезалца а хьаьнала къахьегаш вах хӀанз из саг. Из санна дола масалаш кхы а доаладе йиш я. Дукха дика гӀулакхаш да коммунистка нов. Ахматукаевас даь а хӀанз деш а. Цулухьа хержай цар из моттигерча Совета депутаталла а.

Ш. ТИБИЕВ,
Ведана районни культура отдела инспектор.

Редактора зам.
А. А. МЯКИЕВ.

ХЬОКХАМЕ БОЛХ

Сунженски районни библиотека читальни залера долла а хӀама революционни шерий турпалал ходолийташ да. Цеп бӀоаххала хьалъоттаяй къахьегамхой паргӀато яккхара хала къовсам лоаттабаьраш бувцача книжкай йоккха выставка. Зела чу ваьнначун бӀаргашта аргӀаргӀагӀа хьалхашка уттт дӀадаха турпала шовзткъеи итт шу.

1905 шера революцегара вай деношка кхаччалца хиннараш дуви политически а художественни а литература.

БӀаргашта хьалхашка уттт халкъа ираз бахьан къовсам лоаттабаьраш, революцела гӀулакх деш шоай вахар дӀаденнараш: В. И. Ленин а, иштта Куйбышев, Орджоникидзе, кхыбараш санна бола цун тешамера соратникаш а. Ленина воша — Александр, дукха кхыбараш.

БӀаргагучча латт Сийлахь-боккхача Дай-мехка тӀемах, цӀи йоргйоацча цун турпалех лаьца дувца книжкаш. Царна кӀалхагӀо — вай хатарча турпалех лаьца дувца книжкаш.

ХӀаьта массанахьа а холуш я дламлен сийлахь — воккхача баьчча, В. И. Ленина хьакъехьара тема.

«50 турпалера шу» яхача книжни выставкана уллув латт «Ноахалий эстафета» яха выставка. Цига укх тайпара темаш я: «ЦӀи йожаргьяц цу деной», «Дай байракх къонгаша кхухь», «Вай Ильич». ХӀара тема картотека а могадеча литература список а я. Укхаза да Нохч-ГӀалгӀайчене Советски Ӏаьдал оттарах дола книжкаш а.

Читальни зала вокх пен тӀа — книжкай ши выставка. Царех цхьанне цӀи я «ЦхьоагӀа деттаду миллионаш дегаш», яхаш. Из хетаяй дуъен халкъий доттагӀала, вай республика халкъий доттагӀала. ШоллагӀъар я «Йолаш а вай сатем боаца тӀехье», яхаш. Из я партех, комсомолах, вай заман сагах — коммунизм хьалъечоах лаьца дувцача книжкай а тайп-тайпарча брошюрай а выставка.

Боккхача безамца вӀаштӀехьъяьккха я тайп-тайпарча бесаегӀарча суртий репродукцешеи фотографешцеи кийчъяь «Сатувсараши долаштараши» яха книжкай выставка. Укхаза да космоса хьакъехьара, космонавтех дола, хӀанзарча турпалерча къахьегача деноех дола книжкаш.

ХӀаьта цу ерригача книжкай выставкаштӀа дувцаш да вай республикан, районеи къахьегма гӀулакхаш а.

МалагӀа гӀулакхаш карагӀа дийнна накъадолх вай Советски Ӏаьдала 50-гӀа шу дизара? Из дуви «ЛадувгӀалаш! Къамаьл лу Нохч-ГӀалгӀайчен пятилетка» яхачеи «Пятилетка гӀа боах районе гӀолла» яхачеи хоза кийчъяьча стендаша. Укхаза язъяьй ялат, дулх, шура, фуаш, тха доахилга дегӀаахара цифраш. Макет а яь хьалъоттадаьд Советски Ӏаьдала сийлахьарча юбилея сийна тха райсча боахама къахьегамхоша 1967 шера кхоачашде тӀайийца социалистически декхараш.

ХӀаьта уж еррига книжкай выставкаши стендаши дийн лу читальни зала заведующе Кумахова Мусоста Сарас хӀара шоаттӀадийнахьеи кӀирандийнахьеи гулбеннача дешарашца беседаш еча хана. ХӀаьта цо хӀара цу тайпара йола беседа чакх массаза йоаккха цу турпалерча шовзткъеи итт шера сурт гулбеннарашта хьалхашка а уттт.

Н. ДЫМЧЕНКО,
Сунженски района радиоорганизатор.

ХУРГДАР ХОЙТАШ ГӀАНАШ ХИЛА ЙИШ ЙИЙ-ТЕ?

Ӏилма дунен чу, Ӏилмахой лабораторешка гучадоалаш долча хейна - дайза доацарийи къайленийи дунен чу го баккха яхаш да «Атеистически дешарий» сборник. Цун хьалхара дакъа арадаьннад политически литература издательстве. Ӏалама хайнадайза доацарехи къайленехи долча бӀаьшерашка хьадоагӀача дувцараша, очеркаша, статьяша юхадийнний хьаоттаю религеи атеизмаи исторе оагӀонаш, довзийт вай мехкарча религиозни организацеша тахан деш дар, тахенарча вахарца тарлургболча тайпара ды дӀанийсбе гӀертш богословаша леладераш.

«Мел ваха йиш я сага?» «Лерговоацаш хилар фаьлг ба е бакъда?» «Хургдар гойташ гӀанаш хули?», «Мишта хьахиннад приметаши суевереши?» — цу а дынах тешачеи ца тешачеи наха деча дукххача кхыча а хаттарашта жоп лу сборника автораша — бовзаш болча Ӏилмахоша, писателаша поэташа, журналисташа.

«Атеистически дешараш» яха сборник иллюстацеца дика кийчдаь да. Цу иллюстрацех пайда эца йиш хургья клубашкеи цӀеча уголокашкеи выставкаш кийчъеча. Юртарча агитатораштеи пропагандисташтеи наха цӀоаггӀа Ӏоеша материалаш корайоагӀаргья укхаза, художественни самодеятельностанеи агитбригадаштеи юкъе дакъа лоацаш бараштa дукха а шоашта эшар, безамедар корадоагӀаргда цу сборника тӀа.

Тахан оаха газет дешараштa арайоаккха «Хургдар гойташ гӀанаш хулий?» яха медицински Ӏилмай доктор волча Л. Сухаребске язъяь статья (лоацъяь кепатехай).

Вайна массанена а гу гӀанаш — цхьабараштa дукхагӀа, воккхарча кӀезигагӀа. Вайна хӀаранена ховш да гӀанахьа воашта хӀамаш гуш хилар, царна юкъе нийслу цкъаза тамаше, фуд ца хов, фантастически хӀамаш. ГӀанаш хӀана гу вайна, фуд уж гӀанаш яхараш, мишта гуш да уж, мишта дашха доагӀа, яха хаттараш ду наха.

Цу хаттара эггара хьалха жоп деннад Иван Петрович Павлова. Цо оттадаьд гӀа гар — из керта хьаь нервни (синпхаьний) клеткаш юхасоцаялар да, этта кӀаьдъяларахи чӀоагӀа низ бохарахи нервни корка клеткаш лораеш дола къаьстта отта хьал да. Еррига клеткаш бокъонца болх ца беш сецача хана, чӀоагӀа, наб кхийттача хана сага вӀалла гӀанаш гац. ГӀанаш гу саго яйя наб еча хана.

Иштта наб еш керта хьаь цхьайола клеткаш болх беш хул. Сага арахьара тӀадоагӀача а органашка чура хулача а хоамашка ла а дувгӀаш, цу клеткаша хьадда долча хоамашка хьежжа хьахулийт гӀанаш. Масала, тхьайса уллача сага цӀелгех моллагӀа цхьа йӀайха хӀама кхетийтача, масала дӀайха хий чудола трелка, тӀаккха хӀама холуш йолча цӀелгий нерваша хоам бу керта хьага, тӀаккха цига сага дагадох цкъа хинна, йӀовхалца, дувзаденна хӀама. Шилеторго, йоагача примусо, йӀайхача Ӏаькъо, кхыча моллагӀча йӀайхача хӀамо воагавар иштта кхы хӀама.

ХӀаьта иштта цхьан тайпарча хоамаша-м ловццача хана дукххача тайпара дола гӀанаш духьал дахийта а тарлургда. Масала, гургал тохаргболаш нийсдаь сахьат дӀаотталича, гургал теха цо тхьайса улла саг сомавоаккхача хана цунна дайна гӀанаш дӀаяздича, тӀаккха вайна гучадаргда уж тайп-тайпара сурт отташ дале а. «оазага» диллача уж цхьатарра хилар. Гургал уллача говрапа водаш, е цхьа гургал бетташ, е истола тӀара Ӏокхетача оаркхичиг дале а йохача пхьегӀий дале а тата деш, иштта цу тайпара дола моллагӀа а тата деш гӀанаш гургда сага.

ДукхагӀча даькъе гӀанаш царна дайнар фуд ца ховш, кӀезига кхетадеш хул. Из да тхьайса уллача сага тайп-тайпара дола, цӀаьхха хинна хӀамаш дагаахар. Цхьабакъда уж йелла ца кхетадеш дале а, гӀанаш цкъа сага бӀаргадайна, е цунна дувцаш хеза, е цо дийша хӀамаш да. Цо йиш хилийтар кхыча вай гӀорваьнна волча Ӏилмахочунга — Иван Михайлович Сеченовга — гӀанаш цкъа «хиннача, сага дийнача хӀамай цӀаккха а ца хинна комбинаци яц» хьогӀ аьнна уйла е.

ХӀаьта мишта баьннаб нах гӀано хургдола хӀама гойт яхача дешах теша? Уж цунах теша баьнна дукха ха я. ГӀанаш гуш хилар кӀоаргга къайле йола, ца кхеталеш дола хӀама лерхӀаш хиннача хьалхарча наха юкъе даьннад гӀанех дола Ӏалаьмате Ӏовдала дувцараш. Наха хайнадац байчараш гӀанахьа бӀаргаго йиш хӀанай, из сома волча хана вӀалла а хила йиш йоаца хӀама хӀана хила йиш йолаш да дашха. ТӀаккха хьахиннад гӀанаш цхьан тайпарча дьала низаца дувзаденна дий-теш яха хаттар?

Эггара хьалха дынах теша болабеннача хана наха хетаденнад шоаш ца кхетадеш дола гӀанахьа гу хӀамаш дзьла къайленаш гучаювлар, сага тӀехьагӀа хургдолчунах, цун кхелах бола дьала лоӀам, указанеш я аьнна. Иштта теша баьннаб нах гӀанаша хургдар хьахьокх яхача дешах.

«Библе тӀа» дукха масалаш доаладаьд дала безача нахага «дьала хоамаш» чалейкашка гӀолла кхоачаш хиларах. Цу тӀа дуви, масала, Нил яхача доначa хи чура арабаьннача гӀийлача ворхӀ Ӏатто шоайла а хьалхагӀа цу хи чура арабаьнна ворхӀ тоабенна етт буаш Египета паччахьана — Фараона дайна гӀа Иосифа мишта дашшар. Иосифа иштта дашшад из гӀа: Египте ворхӀ шу доагӀаргда (тоаденна доахан миссел) дӀадийнар хьувкъаш, хӀаьта царел тӀехьа доагӀача ворхӀ шера йоккха моцал оттаргья: цунна тешал ду гӀийла ворхӀ етт гучабаларо.

Из деррига цхьан хана хиннача хӀамаех да. Бакъда хӀанз вай хана а ма нийслой гӀанаша кхоана хургдар гойтар яхачох тешаш бола нах. Сона вовзача цхьан сага гӀанахьа бӀаргадайнад ший нана енна. Дукха ха ялалехьа яла а еннай цун из. Цхьаькханена гӀанахьа бӀаргадайнад ший воӀ тӀем тӀа вийна. Дукха ха ялалехьа извешени кхаьчай цунга из вийнав аьнна. Иштта дола масалаш дукха а доаладе йиш я. Мишта доашхаргда уж?

Из эггара хьалха саг гӀанах тешаш хилари цунца дувзаденна гӀанахьа гуш долчох из кхераш хилари да. Иштта гӀанех тешаш хиларах дуви халкъа хьаькъало а Халкъа цхьан кица тӀа аьннад: «Сомех деш долчох кхерац, гӀанахьа гучох кхер».

Мишта дашха доагӀа наха лергхилар «гӀанахьа» хьалхе а хьахайтад яхар? Из хала дашха дезаш дац. Наха чӀоагӀа цамогаш йолга ховш вола воӀ из ялар кхийрав. Шаккха дӀа ца йоалаш из уйла керта чу лаьттай цунна. Цудухьа сомаволаш цун керта чу хинна уйлаш гӀанахьа духьал ух цунна. ХӀаьта из ялар бӀаргадайнача гӀанаца дувзаденна хӀама доапаш да.

«Хургдар хойташ долча гӀанех» тешаш хилар дувцаш дидалийта йиш яц царех тешаш йола уйла саго шийна чуйоссаеш хилар а. Хургдар гойташ дола гӀанаш гуш хиларах тешача наха шоашта чуйоссаю гӀанех йола иштта уйла.

«Хургдар хойташ дола гӀанаш» хулаш хиларах нах тешаро хьахилийтаб уж доашхаш бола нах. Цар «боашх» гӀаний чуловцам, дукхадар шоашкара тӀа а тохаш. Масала, древни грекаша дийцад сийлахь-воккхача полководца Александр Македонске ший аргӀаш бола тӀом дӀаболабеш хиннабац цунна дайна гӀа доашхаш жрецаша дикадар хургда аллалца, яхаш. Революци хилалехьа гӀанаш мишта дашха деза дувцаш дола «Сонники» яха книжкаш арадаьхад. Массе а тайпа гӀанаш «даьшхад» цар тӀа.

Цу тайпара, къаьгга гуш да, хургдар гойта гӀанаш ца хулга. Цхьайолча хана гӀанахьа духьал хьеккхар диза бакъхулаш а цхьадолча даькъе бакъхулаш а нийслу. Из да сага дуккхача хана цхьа хӀама дагадоаллаш хиларца дувзаденна. Из дац хургдар хьалхехьа ха йиш хилар, из да хьалха сома волча хана сагаца хиннар гӀанахьа бӀаргаго тарлургхилар.

Хургдар гӀанахьа ха йиш я яхачох теша нах чӀоагӀа бегбаьхаб поэта В. Крылова:

Безаме цкск бӀаргадайнар
Дийца—дийца, мискинг
кӀалвутаргва.
Локъамаш — лазар да, чухьежа
кизга — толам.
Сатассар — из ба хургбола белам.
Застава — дагардар кхоачаш
хург ца хилар.
Етта шод — саг йоалаергхилар.
Чӏагарг гой — бӀаьсте ялар.
Морхаш гой — йовчан хургья.
Со шоана гӀанахьа гой —
— Из да шун ираз хургхилар.
Укхан уйла йойла
«Хургдар гойт гӀанаша»
Яхачох тешараша.

ЛадувгӀа

16 март, 1967 шу

РАДИО: 6.30 — Нохч.ГӀалгӀай лаьтталеладерхо (гӀалгӀай меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.13 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Лист. Фортепьянин хьалхара концерт. 8.45 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — Къона тӀехье (эрсий меттала). 16.20 — Ашараш. 16.30 — Чапаев яхача Фурманова романах дӀаходолар (гӀалгӀай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.15 — Индустриальни Нохч.ГӀалгӀайче (эрсий меттала). 17.30 — Юрта боахама знаней школа (нохчий меттала). 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.00 — Москва. 18.15 — ДӀаяхача заман зенерча гӀулакхашта духьал къовсам (нохчий меттала). 18.30 — Юрта боахама болхлошта концерт.

УКВ: 9.00 — Советски музыкальни искусства летопись. 9.58 — «Тхо хьоца да, Вьетнам» яха литературно-музыкальни композици. 10.32 — «Цун бӀаргаш» яха радиопостановка. 11.13 — «Германски Демократически республика композитораш» яха концерт-беседа. 18.00 — «Кречинске саг йоалаяр» яхача спектакла радиокомпозици. 20.55 — «Лэоса йиш» яха передача. 21.25 — чокдарганеи оркестраи лаьрхӀа дола Сибелиуса концерт.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — Бераштa дола фильм. 18.20 — Халкъа хьаькъала хьаст. Передача (гӀалгӀай меттала). 18.40 — Телевизионни кердадараш (гӀалгӀай меттала). 19.05 — Советски Ӏаьдала 50 шу дизарта. Яхье баьнарий хьалхарча мугӀарашка. (нохчий меттала). 19.25 — ГӀишлош халъеча синтетически материалаш. Беседа. 19.45 — Шоана, бераш! 19.55 — Бакъдолчох даьккха фильм. 20.15 — Лермонтова цӀерагӀча театра спектакль.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный Ленина улица, 11 (3-гӀа этаж) ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 3-44-98; редактора зам. 3-39-11; партийни вахареи культураи отделий — 3-42-30; промышленноста отдела — 3-34-38; юрта боахама отдела — 3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж) ТЕЛЕФОНЫ: редактора — 3-44-98; зам. редактора — 3-39-11; отделов партийной жизни и культуры — 3-42-30; промышленного отдела — 3-34-38; сельскохозяйственного отдела — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ02288. Заказ № 1340.